

ՌԱՆՎՈՐԻ ՅԵՎ ԿՈԼԵՈՉՆԻԿԻ
ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵ
ՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ա. Պ. ԶԵԽՈՎ

Գ

ՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՍՈՒՑԻԶԸ

891.71
9-34

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԵՐՈՎՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ — 1936

ԲԱՆՎՈՐԻ ՅԵՎ ԿՈՒՆՈՋՆԻԿԻ _____ 19 NOV 2010
ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

891:71.

9-34

Ա. Պ. ԶԵԽՈՎ

05 FEB 2007

891.71-3

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻԶԸ

Ա. Մ. ԼԻՆԻՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

Բաղրամյան, ՆՎԱՐԴ

ԱԶՈՎ-ՍԵՎՇՈՎՅԱՆ ՑԵՐԿՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՌՈՍՏՈՎ - ԴՈՆ - 1936

72644

0 2 1 5 3 8 0 7

43260-63

Мин. Вн. 2

(ՔՆՆԱԴՍՏԱԿԱՆ-ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՈԶԵՐԿ)

Անտոն Պավլովիչ Չեխովը ճորաի թոռ եր և մանր վաճառականի վորդի, վորը ծնվել է 1860 թ. հունվարի 29 ին (16) Տազանրոդում — վորքիկ Նալահանգստալին քաղաքում Սզովի ծովի ափին: Չեխովի ընտանիքը սովորական մեղչանական ընտանիքներից եր, վորի շահեքի մեջ պակաս դեր չելին խաղում դրամական հաշիվներ և կրոնք:

Անտոն Դավովին իր Ժանկաթյան և գիմնադիտեան տա-
րիներն անցկացրեց Տաղանթոյում: Այստեղ առաջին անգամ
նրա մեջ արթնացավ հետաքրքրութիւնը գեպի գրականու-
թյունն ու լատարներ: Քաղաքի ու նրա առանձին տեղերի,
բնակիչների, քաղքենիների, քուտարեկանների, ռաուցիչների,
չինովնիկների կյանքի ազավորութիւններն են, վոր հետա-
գայում նյութ են ծառայել Ջեկովին՝ նրամի շարք գրվածք-
ների համար:

Յերբ Զեխովը դեռ գիմնադիտյումն եր, նրանց ընտանիքը տեղափոխվեց Մոսկվա, վորովհետև Տագանրոգում նրա հոր վաճառականական գործերը վատացան: Անտոն Պավլովիչը յերեք տարի շարունակ մենակ մնաց Տագանրոգում, և մասնավոր դասերով եր իր համար միջոցներ հայթայթում:

1879 թվի աշնանը Չեխովը գնաց Մոսկվա և մասով համալսարան, բժշկական ֆակուլտետը։ Այդ ժամանակից սկսած նա պետք է ոգնեի նաև պմբողջ ընտանիքին, վորովհետև նրա հայրը բուրորովին սնանկացել էր։

Ինե ուսանողական նստարանից Չեխովը սկսեց մասնակցել գանազան յերգիծաբանական ժուրնալներում։ Անցյալ դարի ութսունական թվականները քաղաքական ծանր ճնշումների, ռեակցիայի, արտասովոր խիստ գրաքննական հալածանքների շրջան էին։ Այդ տարիներում յերգիծաբանական ժուրնալները («Բուդելնիկ», «Ոսկելիկ», «Սարեկոդա» և այլն) գնումէին մանր հումորի (յերգիծանք) անատամ ծաղրանկարների ուղիով, խուսափելով քաղաքական և հասարակական սատիրայից (յերգիծանքից), ձգտելով միայն գվարձացնել ընթերցողին նկարներով։

Բայց Աստոն Պավլովիչն իր գրական գործունեւթյան հենց առաջին քայլերից վարժվում էր աչալուրջ առորյա դիտողութան։ Նա դիտում էր կենցաղային ամենափոքր դժերը։ Արդեն այդ տարիներումնա առանձին պատմվածքներում շոշափում է կարեոր հոգեբանական, սոցիալական նյութեր և տալիս է բացասական գնահատում ամբողջ անցյալի կեղծ, ինքնահավան, ստրկամիտ մեղանականությանը (քաղքենիությանը)։ Մ. Գորկու ասելով, Չեխովը «արդեն իր առաջին պատմվածքներով կարողացավ ստորության խավար ծովում յերեւան հանել նրա վողրերդական մռայլ կատակները»։

Արդեն այն տիպերում, վորոնք ստեղծել էր «սկզբնական» Չեխովը, պարզ նկատվում էին ընդհանրացման մեծ ռեալիստական ձիբբը և վորովմունքի ջերմ գգացումը գեպի ռուսական ստոր ու գաղիր քաղենիությունն իր գզվելի, քծնող, ստրկական վողով։ Բավական է նշել, վոր 80-ական թվա-

կաններում Չեխովը գրեց «Զինոֆիկի մահը» (1883), «Քամելիոն» (1884 թ.), «Ունտեր Պրիշիբեկ» (1885)։

1885 թվից Չեխովը տպագրվում է «Պետերբուրգսկայա գազետա» («Պետերբուրգի լրագիր») տարածված թերթում, իսկ 1886 թ. լույս տեսած Չեխովի «Սայաթադես պատմվածքներ» գրքույկն առաջ է բերում մեծ բարեկամական քննադատական գրակնություն Չեխովի նկատմամբ։

«Նովոյե վրեմյա» («Նոր ժամանակ») հետադեմ թերթի հրատարակիչ՝ Սուվորինի հետ ունեցած ծանոթությունը հնարավորություն է տալիս Չեխովին մասնակցել այդ մեծ թերթում։ «Նովոյե վրեմյայում» աշխատելու առաջին տարիներում (1886—87թ.) Չեխովը տպագրում է ռեալիստական-կենցաղային պատմվածքներ՝ հոգեբանական սուր վերլուծումով։ Այս պատմվածքները գրավում են Դ. Գրիգորովիչի, Ա. Պլեչենի, Վ. Կորոլենկոյի և ուրիշ գրողների ուշադրությունը։

Չեխովի գրվածքներն առաջին անգամ բեմադրվում են 1887 թվին։ Դրանից առաջ Չեխովը շատ անգամ ձեռնարկել է թատերական գրվածքների, բայց նրա սկզբնական թատերական գրվածքները մնում էին իբրև ձեռագրեր, իսկ «Մեծ ձամբի վրա» (1885) մի գործողությամբ պիեսը ցենզուրն արգելում է։ 1887 թվին նա հանդես է գալիս «Իվանով» սոցիալական մեծ դրամայով։

Իննսունական թվականներն իրենց հասարակական աշխուժությամբ, հեղափոխական աճող տրամադրությամբ և բանվորական շարժման աճումով աշխուժացնում էին սոցիալական միջնուրտը, և Չեխովը, վորպես զգաստ արվեստագետ, չէր կարող այդ բանը չպատկերացնել։

Չեխովի մեջ զարթնում են նոր հայացքներ։ «Ով վոչինչ չի ուզում, վոչ մի բանի հույս չունի, — ասում է նա. —

նա չի կարող գեղարվեստագետ լինել»։ Նա կառնաժողով էր «փոքր գործերի» և տոլստոյական «չարին չհակառակելու» տեղության փրկողականության վրա («Մեղոնինով տունը», «Իմ կյանքը»)։ Նա գործոն մասնակցություն և ցույց տալիս հասարակական կյանքին, սովի և խոլերայի դեմ լեղած պայքարին, ընդհանուր ժողովրդական մարզահամարին (1897 թ.), դպրոցների շինարարության, ճանապարհների բարելավման գործին։ 1890 թ. նա ճանապարհորդում է Մախալին կղզին, ուսումնասիրելով այնտեղ աքսորյալներին կյանքը և զրույց է մի գիրք, վերը մեղադրված և ցարական «արգարադատության» դատան մեթոդները։ 1898 թ. Դրեյֆուսի գործի առնչվածությամբ փրանսիայում (Դրեյֆուսը փրանսիական հրյա սպայ էր, վերը մեղադրվեց պետական դավաճանության համար և աքսորվեց), և այդ գործի առթիվ «Նովոյե վլադյա» թերթի կեղտոտ հակաեմիտական դիրքի պատճառով Չեխովը խզում է Մուլորինի հետ իր կապերը։ Նա իր գրվածքներն ալիքի ուրախության մեջ տպագրում և լիբերալ թերթերում, «Ռուսսկիե վեդոմոստի» («Ռուսական տեղեկագիր») թերթում, «Ռուսսկայա միսլ» («Ռուսական միտք») ամսաթերթում և այլն։

Այս տարիներում Չեխովն ստեղծագործում է մի շարք ըստ իր քաղաքական և սոցիալական-հոգեբանական իմաստով խորը, ռեալական գրվածքներ (« № 6 վրանը», «Ռոտշիլդի ջութակը», «Մեղոնինով տունը», «Մի դեպք պրակտիկայից», «Մուծիկներ», «Դրականության ուսուցիչը», «Բոնիչը» և այլն)։ 1894 թ. «Ռուսսկիե վեդոմոստի» թերթում լույս է տեսնում «Դրականության ուսուցիչը», 1898 թ. «Ռուսսկայա միսլ» ամսաթերթում տպվում է «Պատյանի միջի մարդը», 1899 թ. «Սեմյա» ամսաթերթում — «Հոգյակ» պատմվածքը։

Թոքախտի դեմ պայքարը (վորի նշանները հայտնվեցին դեռ 1886 թվին), Չեխովին ստիպում է հաճախ փոխել իր բնակավայրը։ 1892 թվից նա ապրում է Սերպուխովի գավառի Միլիխովո ագարակում։ 1898 թվից մշտական ապրուստի համար տեղափոխվում է Յալտա։ 1900 թվին Չեխովին ընտրում են գիտությունների ակադեմիայի պատվավոր անդամ, իսկ 1902 թվին նա հրաժարվում է այդ կոչումից՝ յերբ Մաքսիմ Գորկին, նույնպես ընտրված լինելով պատվավոր ակադեմիկոս, ցարի հատուկ հրամանով զրկվեց այդ կոչումից՝ հեղափոխական շարժման մեջ մասնակցություն ունենալու համար։

900-ական թվականներին Չեխովն ստեղծում է զարմանալի ռեալիստական ուժի և բոցավառ գրվածքներ՝ «Ձորակում» պատմվածքը և «Բալենու պարտեզը» պիեսը։

Չեխովի կյանքի վերջին տարիները սերտ կապված են թատրոնի համար տարվույ նրա աշխատանքների հետ։ Նրա «Վորոններ» (Чайка) պիեսի (1898 թ.) մեծ հաջողությունն առիթ է առաջին Չեխովին ստեղծել նոր պիեսներ՝ «Յերեք քույր» (Բեմադրվել է Մոսկվայի գեղարվեստական թատրոնում 1901 թ.) և «Բալենու պարտեզ»։ «Բալենու պարտեզի» առաջին ներկայացումը (1904 թվի հունվարի 39-ին) զուգահեռաբար է նրա զրական գործունեության 25 ամյա հոբելյանին, և հանդիսանում է զրոյի համար լիակատար մի հաղթանակ։

900-ական թվականներին Չեխովի զրական աշխատանքն ընթանում է շատ ծանր պայմաններում. հետզհետե վատացող առողջությունը թույլ չէր տալիս լիովին տարվել ստեղծագործական գործունեությանը։ 1904 թվի դարնանը նրա առողջությունը դառնում է կատաստրոֆիկ։ Բժիշկներին խորհուրդներով Չեխովը բժշկվում էր Բադեն-վեյլերի (Գերմանիա-

յում) կուրորտում, վորտեղ և մահացավ 1904 թվի հուլիսի 15-ին:

Չեխովի մեծութունը, վորպես արվեստագետ՝ շատ բարձր եւ Հակիրճ, սեղմ, տպավորիչ ձևով Չեխովը կարողանում եր նկարագրել սոցիալական նշանակութիւն ունեցող ամենաբարդ պատկերներ և յերևութիւններ: Նովիկների¹ մեծագույն վարպետ, մի շարք նշանավոր պատմվածքների հեղինակ, նուրբ հոգեբան, ստեղծելով իր առանձին վոճը նաև թատերագրութեան մեջ, նա տալիս է իր կյանքի ճշգրիտ և փայլուն նկարագիրը, մի նկարագիր, վորը տոգորված է կյանքի խորը ճանաչողութեամբ և հասկացողութեամբ:

Չեխովի լեզուն նույնքան հարողատ է, սեղմ և արտահայտիչ, վորքան և թեթև, գեղեցիկ և յերաժշտական է: «Իբրև վոճաբան, Չեխովն անհասանելի յէ, — գրում եր նրա մասին Մ. Գորկին, — և գրականութեան ապագա պատմաբանը, խոսելով ուսաց լեզվի աճման մասին՝ կասի, վոր այդ լեզուն ստեղծել են Պուշկինը, Տուրգենևը և Չեխովը»:

Սակայն Չեխովի նշանակութիւնը չի սպառնում բացառապես գրական արժանիքներով:

Մենք գիտենք, վոր Չեխովն իր հայացքներով մարքսիստ չէր. նա սահմանափակված եր լիբերալ և բուրժուական-գեմինիստական շրջաններով: Նա այնքան պարզ չեր հասկանում, վոր կոպտութեան, տգիտութեան և վայրենութեան (վորոնք նրան միշտ գրգռում էին) պատճառը գտնվում է մասնավոր սեփականատիրութեան, կապիտալիստական սխտեմի հիմքերում:

Բայց մեզ համար շատ նշանակալի և արժեքավոր է, վոր սոցիալական մեծ զգաստութեան և բացառիկ ունալիստական

ձիրքի ուժով, նա հաճախ բարձրանում եր միջավայրից վերև: Նա կարողացավ հասկանալ գոհակութեան նշանակութիւնը և նկարագրել այն, իբրև ցարական Ռուսաստանի շահագործող դասակարգի ամենազգվելի կողմերի արտահայտութիւն, իբրև նրանց զազաւարական և բարոյական վորորմելիութեան արտահայտութիւն: Ահա այդ Չեխովը, ճորտատիրութեան իշխման, նրա դաժանութեան, քաղքենիական քարացածութեան թշնամի: Չեխովը, ամեն տեսակ հոգեկան հնացածութեան ու թնութեան դեմ պայքարող Չեխովը, քաղքենիական յեղեսպաշտութիւնն ու տգիտութիւնն արմատախիլ անող Չեխովը, վորը սաստիկ ատում եր բյուրոկրատական ցարական ռեժիմը և ամբողջ հոգով ձգտում եր ղեպի ապագա գեղեցիկ և հիւսնալի կյանքը, այդ Չեխովը մեր սերտ և ուժեղ դաշնակիցն է:

Իր, կարծես թէ մեղմ տոնով գրված պատմվածքներով, վորոնք մերկացնում են քաղքենական կյանքի զգվելիութիւնը և ունայնութիւնը, Չեխովն ահագին ներգործութիւն է անում մեզ վրա: Նա ոգնում է հասկանալ մեզ մոտ քաղքենիականութեան մնացորդները և պայքարել նրանց դեմ: «Չեխովը, — գրում եր Ա. Վ. Լունաչարսկին — աշխատեց և մեռավ այլ պայմաններում (քան մենք), բայց և այնպես նա հաճախ հարվածում եր այն հիգրանների (ձիվաղների) գլխին, վորոնք դեռևս շրջապատում են մեզ: Չեխովի ծաղրանքը և՛ այսօր, խորհրդային պայմաններում, հարվածում է կապիտալիզմի խղճուկ մնացորդները, այն կապիտալիզմի, վորը ջախջախված է, ավերված, բայց վերջնականապես չի վոչնչացված:

Չեխովն պատկերներն իրենց գունեղ գեղարվեստականութեամբ, տիպիկութեամբ և ունալիզմով հսկայական ներգործական ուժ են պարունակում իրենց մեջ:

¹ Նովել — համառոտ պատմվածք.

Ահա թե ինչու կոմունիզմին թշնամի մարդկանց ու յե-
րեւելացիների դեմ մղվող պայքարում, Վ. Ի. Լենինը և Ի. Վ.
Ստալինը շատ անգամ դիմել են Չեխովի գեղարվեստական
պատկերներին, վարպետներն ոգտագործելով նրանք հեղա-
փոխական պայքարում:

Չեխովի պատկերների ոգտագործման նշանավոր փաստը
մենք գտնում ենք «Բոլշևիկի դեմ» վերնագրով հոգեվածում,
վորտեղ Լենինը դնահատելով մենշևիկների տակտիկան 1905
թվի հեղափոխության ընթացքում, համադրում և Չեխովի
յերգիծական յերկու հերոսների հատկանիշներ — Իպպոլիտ
Իպպոլիտովիչին «Գրականության ուսուցիչ» պատմված-
քից և Բելիկովին «Պատյանի միջի մարդը» պատմվածքից:

«Մենշևիկյան ամբողջ գրականության, հատկապես 1905
թվի գրականության (մինչև հոկտեմբերը) միջով, կարմիր
թելի պես անցնում և բուլշևիկներին «ուղղագծության» մեջ
մեղադրելը, խրատը նրանց հասցեյին այն մասին, վոր պետք
է հաշվի առնել վոլորապտույտ այն ուղին, վորով ընթա-
նում և պատմությունը: Մենշևիկյան գրականության այս
գիծը նույնպես նմուշ է այն դատողության, թե ձիերը վար-
սակ են ուտում և թե Վոլգան հոսում և Կասպից ծովը, —
մի դատողություն, վորը ծամծմելով անվիճելին, մթնեցնում
է այն բանի ելությունը, ինչ վոր վիճելի չէ: Վոր պատ-
մությունը սովորաբար ընթանում և վոլորապտույտ ուղիով,
և վոր մարքսիստը սովորաբար պետք է կարողանա հաշվի
առնել պատմության ամենախճճված, քմահաճ զիզագնիքը, —
դա անվիճելի չէ: Բայց այդ անվիճելի ծամոնը յերբեք չի
վերաբերում այն հարցին, թե ինչ պիտի անի մարքիստը,
յերբ նույն այդ պատմությունը պայքարող ուժերի առաջ
գնում և ուղիղ կամ վոլորապտույտ ճանապարհի ընտրու-
թյան հարցի լուծումը: Այդպիսի մոմենտներին կամ այդ-

պիսի շրջաններին, յերբ այդ բանը կատարվում է, պատ-
մության սովորական վոլորապտույտի մասին թեթև դատո-
ղություն անելով պրծնել՝ իսկապես վոր նշանակում է դառնալ
պատյանի միջի մարդ և խորտնալ այն ճշմարտության մեջ,
թե ձիերը վարսակ են ուտում»¹:

«Վոչ վոր այնպես պարզ և նուրբ կերպով չի հասկա-
նում կյանքի մանրունքները վողբերգությունը, ինչպես
Անտոն Չեխովը, — ասում էր Մաքսիմ Գորկին, — վոչ վոր
նրանից առաջ չի կարողացել այնպես անխնա, ճշմարիտ
կերպով նկարել մարդկանց՝ նրանց կյանքի անարգ և
տխուր պատկերը քաղբենիական տափակ կյանքի խավար
քառսում: Նրա թշնամին հանդիսանում էր գոհակությունը: Նա
ամբողջ կյանքում պայքարում էր նրա դեմ, ծագրում էր
նրան, նրան էր նկարագրում նա իր անաչառ, սուր գրչով,
կարողանալով գոհակության բորբոսը գտնել նույնիսկ տխ-
տեղ, վորտեղ առաջին հայացքից, թվում էր, թե ամեն ինչ
շատ լավ է, հարմար է, սարքված, ու մինչև անգամ փայլուն
է... Յեվ դրա համար գոհակությունը նրանից վրեժ առավ
մի զգվելի վարմունքով. նրա դիակը — բանաստեղծի դիակը —
ուստրեններ փոխադրող վագոնի մեջ տեղավորելով»²:

Հասկանալի չէ նոր սոցիալիստական աշխարհ կառուցող-
ների սերը դեպի այդպիսի գրողը: Ա. Պ. Չեխովի ծննդյան
75 ամյակն այս տարի խորհուրդների յերկրում փոխվեց մի
իսկապես ժողովրդական տոնի: Գործարաններն ու կոլխոզ-
ները նշում էյին հորելյանը, բարձրաձայն ընթերցելով գրողի
աշխատությունները, կազմակերպելով գեղարվեստական
ցուցահանդեսներ, գրական յերեկույթներ կուլտուրայի և
հանգստի պարկերում: Չեխովյան օրերը հատկապես ջերմ

1 Վ. Ի. Լենին, Յերկերի ժողովածու, 12 հատոր, էջ 21

2 Մ. Գորկի, Յերկերի ժողովածու, հատոր 22, էջ 41:

կերպով տոնվեցին գրողի հայրենիքում — Տազանրոզում: Նոր սոցիալիստական Տազանրոզը ծաղիկներով դիմավորեց տոնախմբութեանը ներկա լինելու համար ժամանած կուսակցութեան Յերկրկոմի քարտուղարներ՝ ընկ. ընկ. Բ. Պ. Շերոզախին, Մ. Մ. Մալինովին, հանրապետութեան ժողովրդական արտիստներ Ո. Լ. Կնիպպեր-Չխովային (գրողի կնոջը), Ի. Մ. Մոսկովինին, արվեստների վաստակավոր գործիչ Ա. Լ. Վիշնեվսկուն, վաստակավոր արտիստներ Խմելովին, Տարասովին, Յերշովին, Վերբիցկուն, Տելեշովին, Ուլովին, գրողներ Լ. Նիկոլինին, Վալենտին Կատախային:

Մարդիկ, վորոնք կառուցում են հրաշալի մի կյանք, կառողանում են գնահատել մեծ գրողին, վորն ընդմիշտ դատապարտել է խայտառակ անցյալը¹:

Ա. Պ. ԶԵԽՈՎ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ

1. Հանձնարարում ենք ընթերցողին ծանոթանալ ՀԿԿ (Բ) Տազանրոզի քաղկոմի քարտուղար Ա. Վարդանյանի հիանալի ճառին, արտասանած Չխովյան տոնախմբութեաններին — Տազանրոզում — Չխովի հետ ընդդեմ «չխովականութեան» (հրատարակված է մեր հրատարակչութեան կողմից 1935 թ. հունիսին. գինը 25 կոպեկ):

I.

Լսվեց ձիու սմբակներէ հարվածը գերանն հատակին. ախոռից դուրս բերին սկզբում սեղաթույր «Գրաֆ Նուլինին», հետո սպիտակ «Վելիկանին», հետո նրա քույր «Մայկային»: Այդ բոլորը գերազանց և թանգարժեք ձիեր էին: Ծերունի Շելեստովը թամբեց «Վելիկանին» և դառնալով իր աղջիկ Մաշային ասաց.

— Դեհ, Մարի Գողֆրուա, յեկ նստիր, այստեղ:

Մաշա Շելեստովան ընտանիքում ամենակրտսերն էր. Նա 18 տարեկան էր, բայց ընտանիքում դեռ չէին վարժվել նրան համարել մեծ, զրա համար ել բոլորը նրան կոչում էին Մանյա և Մանյուսյա. իսկ յերբ քաղաքում յեկավ ցիրկը, ուր Մաշան ջանասիրությամբ հաճախում էր, բոլորը նրան սկսեցին կոչել Մարիա «Գողֆրուա»:

— Հոպ, — բացականչեց նա նստելով «Վելիկանի» վրա:

Նրա քույր Վառյան նստեց «Մայկայի» վրա, Նիկիտինը—«Գրաֆ Նուլինի» վրա, ոֆիցերներն — իրենց ձիերի վրա և յերկար, գեղեցիկ ձիախումբը զարդարված ոֆիցերական յերկար կիտելներով (վերնազգեստով) և սեղ ամազոնկաներով¹, քայլերով հեռացավ բակից:

¹ Ամազոնկա—հեծվոր կնոջ հատուկ շոր է:

Նիկիտինը նկատեց, վոր յերբ նստեցին ձիերը և հետո փողոց դուրս յեկան, չգիտես ինչու Մանյուսյան միայն նրա վրա յեր ուշադրություն դարձնում: Նա հոգացողությամբ նայում իր Նիկիտինին և «Գրաֆ Նուլինին» ու ասում.

→ Դուք, Սերգեյ Վասիլյեվիչ, շարունակ պահեցեք նրա սանձը, աշխատեցեք, վոր նա չվախենա, նա ձեզանում է:

Արդյոք նրանից եր, վոր Մանյայի «Վիլիկանը» մեծ բարեկամ եր «Գրաֆ Նուլինին», թե՞ պատահաբար եր լինում, նա՝ ինչպես յերեկ և մյուս որը, շարունակ գնում եր Նիկիտինի կողքով: Իսկ Նիկիտինը նայում եր նրա փոքրիկ, վայելչակազմ մարմին, վորը նստած իր սպիտակ հպարտ կենդանու վրա, դիտում իր նրա նուրբ պրոֆիլը (դիմակեսը), նրա ցիլինդրը, վորը յերբեք չեր սազում նրան և ավելի հասակավոր եր ցույց տալիս, — նայում եր ուրախությամբ, քնքշությամբ, հիացմունքով, լսում եր նրան, բայց քիչ եր հասկանում ու մտածում.

«Ազնիվ խոսք եմ տալիս, յերդվում եմ աստծով, վոր չեմ վախենալու և հենց այսօր բացատրվելու յեմ նրա հետ»...

Յերեկոյան ժամի յոթն եր, այնպիսի մի ժամանակ, յերբ սպիտակ ակացիան և շփոթուկն այնպես ուժեղ են բուրում, վոր կարծես թե ողբ և իրենք ծառերը թմրում են իրենց բուրմունքից: Քաղաքային այգում արդեն նվազում եր յերաժշտախումբը: Ձիերն ուժեղ դոփում եյին սալահատակը. ամեն կողմից լսվում եյին ծիծաղ, խոսակցություն և դռնակների թրխկոց: Հանդիպած զինվորները բարև եյին տալիս ոֆիցերներին, գիմնադիստները բարեվում եյին Նիկիտինին և յերևում եր, վոր յերաժշտության համար այդի շտապող բոլոր զբոսադուրների համար շատ հաճելի յեւ նայել ձիավորներին խմբիսկ ինչպես տաք և ինչպես փափուկ են թվում այն ամպերը, վորոնք անկաշուն ցրված են յերկն-

քում, ինչպես հեղ ու դուրալի յեն բարդիների ու ակացիաների սովերները, վորոնք ձգված են լայն փողոցով մեկ և դիմացի կողմում ընդգրկում են տները մինչև պատշգամբները և յերկրորդ հարկերը:

Դուրս յեկան քաղաքից և ձիերը քշեցին մեծ ճանապարհով: Այստեղ արդեն ակադիան և շփոթուկը չեյին բուրում, չեր լսվում յերաժշտությունը, բայց բուրում եր դաշոք, կանաչում եյին մատաղ հաճարն ու ցորենը, ճատում եյին դաշտային մկները, կռավում եյին կաչաղակները: Ուր վոր նայես, ամեն ուրեք կանաչ ե, միայն տեղ-տեղ սևին եյին տալիս բոստանները և հեռուն, գեպի ձախ, գերեզմանատանն սպիտակին ե տալիս ծաղկաթափվող խնձորենիներ շերտը:

Անցան սպանդանոցների մոտով, հետո վարեջրի գործարանի մոտով, անցան յերաժիշտ զինվորների բազմության կողքով, վորոնք շտապում յեն քաղաքամերձ այգին:

— Պոլյանսկու ձին շատ լաֆեւ ե, խոսք չկա, — ասում եր Մանյուսյան Նիկիտինին, աչքերով ցույց տա ով ոֆիցերին, վորը գնում եր Վառյայի կողքով. — Բայց նա անպետք ե համարվում: Բոլորովին անտեղի յե նրա ձախ վոտքի այդ սպիտակ բիծը և նայեցեք, ինչպես վեր ե ցցում գլուխը: Այժմ վոչ մի կերպ չի կարելի նրան հետ սովորեցնել, այդպես նա կցցի, մինչև վոր սատկի:

Մանյուսյան այնպիսի մոլեռանդ հեծվոր եր, ինչպես իր հայրը: Նա տանջվում եր, յերբ վորեւ մեկի մոտ տեսնում եր լավ ձի՝ և ուրախանում եր, յերբ ուրիշների ձիերի մոտ թրուլթյուններ եր նկատում: Իսկ Նիկիտինը ձիերից վոչինչ չեր հասկանում, և նրա համար բոլորովին միևնույն եր՝ պահել ձին սառնով թե յերախակալով, քշել չափ տալով. թե քառատրոփ, նա միայն գիտեմ, վոր եր դերքն անբնական

հր, լարված, և դրա համար ոֆիցերները, վորոնք կարող են պահել իրենց թամբի վրա, պետք է Մանյուսյային ավելի դուր գան, քան ինքը: Յեւ նա խանդում եր նրան դեպի ոֆիցերները:

Յերբ անցնում էյին քաղաքամերձ այգու մոտով, ինչ վոր մեկն առաջարկեց մտնել այգի և սելտերի ջուր խմել: Մտան. այգում բուսած էյին միայն կաղնիներ, նրանք հենց նոր էյին սկսել բացվել, այնպես վոր այժմ կանաչ սաղարթներ լի միջով յերևում եր ամբողջ այգին իր եստրադով (բեմով), սեղաններով, ճոճքերով, յերևում էյին ազդամբների բոլոր բները, վորոնք նման էյին մեծ գլխարկների: Հեծվորներն ու նրանց ուղեկից կանայք իջան սեղաններից մեկի մոտ և պահանջեցին սելտերի ջուր: Նրանց մոտ սկսեցին դալ աչդում զրոսնող ծանոթները, ի միջի այլոց մոտեցան զինվորական բժշկը բարձր կոշիկները հագին և յերաժշտախմբավարը, վորն սպասում եր իր յերաժշտներին: Յերևի բժիշկը Նիկիտինին ընդունեց վորպես ուսանող, քանի վոր հարցրեց.

— Դուք բարեհաճել եք արձակուրդ գալ:

— Վոչ, յես մշտապես ապրում եմ այստեղ, — պատասխանեց Նիկիտինը: — Յես դասատու եմ գիմնազիայում:

— Մեթե, — զարմացավ բժշկը: — Այդպես յերիտասարդ եք և արդեն ուսուցչութիւնն եք անում:

— Վարտեղից եմ յերիտասարդ, յես 26 տարեկան եմ... Փառք ասածու:

— Դուք թեև մորուք և բեղեր ունեք, բայց և այնպես դեմքով ձեզ չի կարելի 22—23 տարեկանից ավելի տալ: Ինչքան դուք յերիտասարդ եք:

«Ինչ խոսութիւնն է, — մտածեց Նիկիտինը: — Դա յել և ինձ կաթնակեր համարում»:

Նրան բոլորովին դուր չեւ գալիս, յերբ վորևե մեկը խոսում եր իր յերիտասարդութիւնն մասին, հատկապես կանանց կամ գիմնազիստների ներկայութեամբ: Այն որից, յերբ նա յիկավ այդ քաղաքը և մտավ ծառայութեան, նա սկսեց առել իր յերիտասարդութիւնը: Գիմնազիստները նրանից չէյին վախենում, ծերերը մեծարում էյին նրան յերիտասարդ կոչումով, կանայք ավելի հաճուքով էյին պարում նրա հետ, քան թե լսում նրա յերկար դատողութիւնները: Յեւ նա թանկ կվճարեր այն բանի համար, յիթե այժմ տասը տարով մեծանար:

Այգուց գնացին Շելեստովների ֆերման: Այդտեղ կանգ առան դարպասի մոտ, դուրս կանչեցին գործակատարի կնոջը — Պրասկովային և պահանջեցին թարմ կաթ: Կաթը վոչ վոք չխմեց, բոլորն իրար նայեցին, ծիծաղեցին և հետ վերադարձան: Յերբ վերադառնում էյին, քաղաքամերձ այգում արդեն նվազում եր յերաժշտախումբը. արեւ պահվել եր գերեզմանի հետևում և յերկնքի կեսը կարմրել եր վերջալուսից:

Մանյուսյան դարձյալ գնում եր Նիկիտինի կողքով: Վերջինս ուզում եր խոսել այն մասին, թե ինչպես սաստիկ սիրում է նրան, բայց վախենում եր, վոր ոֆիցերները և Վառյան լսեն նրան, և լռում եր: Մանյուսյան նույնպես լռու եր, և Նիկիտինն զգում եր, թե ինչու նա լռու է, և ինչու գնում է իր կողքով, և նա այնպես բախտավոր եր, վոր յերկիրը, յերկինքը, քաղաքի կրակները, զարեջրի գործարանի սևաավերանկարը — այդ բոլորը ձուլվում էյին նրա աչքերում վորպես մի լավ և քնքուշ բան և նրան թվում եր, վոր իր «Գրաֆ Նուկինը» սլանում է ողում և ուզում է մագլցել դեպի շառագուշն յերկինքը:

Յեկան տուն: Այգում, սեղանի վրա արդեն յեռում

եր ինքնայեռը: Սեղանի մի ծայրին իր բարեկամներն, շք-
ջանային դատարանի պաշտոնյաներն հետ նստել եր ծե-
րունի Շեկստովը և իր սովորության համաձայն ինչ վոր
քննադատում եր:

— Դա գոհնկություն ե,—ասում եր նա,—գոհնկություն
ե, ուրիշ վոչինչ: Այո, գոհնկություն:

Այն ժամանակից, յերբ Նիկիտինը սիրահարվեց Մանյուս-
յայի վրա, Շեկստովների ամեն ինչը նրան դուր եր գա-
լիս՝ տունը, տնամերձ այգին, յերեկոյան թեյը, հյուսված
աթոռները, պառավ դայակը, և նույնիսկ «գոհնկություն»
բառը, վորը ծերունին սիրում իր հաճախ արտասանել:
Նրան դուր չեր գալիս միայն շներն և կատուների առատու-
թյունը, նաև յեգիպտական աղափնիները, վորոնք տխուր
հեծում եյին դարավանդի մեծ վանդակում: Բակի և բնա-
կարանների շներն այնքան շատ եյին, վոր Շեկստովների
հետ ունեցած ծանոթության ամբողջ ժամանակամիջոցում
նա սովորեց ճանաչել միայն յերկուսին՝ Մուշկային և Սո-
մին: Մուշկան փոքր եր, մազաթափ մի շնիկ, բրդոտ դնչով,
չար և յերես տված: Նա ատում եր Նիկիտինին. տեսնելով
նրան, նա ամեն անգամ գլուխը թեքում եր, ատամները բաց
անում և սկսում՝ «ո՛ ո ո ո... հաֆ հաֆ հաֆ... ո ո ո...»,
հետո նստում եր աթոռի տակ: Իսկ յերբ Նիկիտինը փոր-
ձում եր քել նրան իր աթոռի տակից, նա սկսում եր սրտ-
ձայն հաջել, իսկ տերերն ասում եյին.

— Մի՛ք վախենա, նա չի կծում: Նա բարի յե:

Իսկ Սոմը մի հագին սև շուն եր յերկար վոտներով ու
պոչով վորը կոշտ եր, ինչպես ձեռնափայտ: Ծաղին և թեյի
ժամանակ նա սովորաբար լուռ ման եր գալիս սեղանի տակ
և պոչը խփում եր կոշիկներին ու սեղանի վոտներին: Դա
մի բարի, հիմար շուն եր, բայց Նիկիտինը տանել չեր կա-

լող նրա համար, վոր նա սովորություն ուներ իր դունչը
դնել ճաշողների ծնկներին և թքով կեղտոտել շալվարները:
Նիկիտինը շատ անգամ փորձում եր խփել նրա ճակատին
զանազան կոթով, հարվածում եր քթին, հայհոյում եր, գան-
գատվում, բայց վոչ մի բան չեր փրկում նրա շալվարը
քծերից:

Ձիով ման գալուց հետո թեյը, մուրաբան, պաքսի-
մաթը և կարագը շատ համեղ եյին թվում: Առաջին բաժակը
բոլորը խմեցին մեծ ախորժակով և լուռ, իսկ յերկրորդ բա-
ժակից առաջ սկսեցին վիճել: Թեյի և ճաշի ժամանակ վեճը
միշտ սկսում եր Վառյան: Նա արդեն 23 տարեկան եր, լա-
վիկն եր, Մանյուսյայից ավելի գեղեցիկ, տան մեջ համար-
վում եր ամենախելացին և կրթվածը և իրեն պահում եր դիր-
քով, խիստ, ինչպես դա վայել եր մեծ աղջկանը, վորը տան
մեջ բռնում եր հանգուցյալ մոր տեղը: Տան տիրուհու իրա-
վունքներով հյուրերի ներկայությամբ նա ման եր գալիս
բլուզը հագին, փիցերներն ազգանուններն եր տալիս, Ման-
յուսյայի վրա նայում եր վորպես փոքրիկ աղջկա և
նրա հետ խոսում եր դաստիարակչուհու տոնով (յեղանակով):
Նա իրեն համարում եր պառաված աղջիկ — նշանակում եր,
համոզված եր, վոր կամուսնանա:

Ամեն մի խոսակցություն, նույն իսկ յեղանակի մասին,
նա անպայման դարձնում եր վեճ:

Նա ինչ վոր մոլեռանդություն ուներ՝ բռնել բոլորին
նրանց խոսքերից, հայտաբերել նրանց հակասությունը,
խոսքերի հետեւից ընկնել: Դուք սկսում եք նրա հետ վորեվ
մի բանի մասին խոսել, իսկ նա արդեն ուշադրությամբ նա-
յում ե ձեր դեմքին և հանկարծ ընդհատում. «Թույլ տվեք,
թույլ տվեք, Պետրով, յերեք որ առաջ դուք բոլորովին հա-
կառակն եյիք ասում»: Կամ թե հեգնորեն ժպտում ե և

ասում։ «Սակայն յես նկատում եմ, վոր դուք սկսում եք քա-
րողել Յերուրդ բաժնի* սկզբունքները։ Շնորհավորում եմ
ձեզ»։

Յեթե դուք սրախոսություն արիք կամ բառախաղություն,
դուք իսկույն լսում եք նրա ձայնը։ «Իա հին բան ե» կամ.
«դա տափակություն ե»։ Իսկ յեթե սրախոսում ե ոֆեցեբը,
ապա նա արհամարանքով ծամածռում ե դեմքը և ասում.
«բ-բ-բանակային սրախոսություն ե»։

Յեվ այդ «բ-բ-ն» այնպես ներշնչող եր, վոր Մուշկան
սեղանի տակից տնայական նրան պատասխանում եր՝
«ո ո ո... հաֆ-հաֆ-հաֆ...»։ Այժմ թեյի ժամանակ վեճն
սկսվեց նրանից, վոր Նիկիտինը խոսեց գիմնազիայի քննու-
թյունների մասին։

— Թույլ տվեք, Սերգեյ Վասիլյեվիչ, — ընդհատեց նրան
Վառյան, — դուք ասում եք, վոր աշակերտների համար զըժ-
վար ե։ Իս ով ե հանցավոր, թույլ տվեք հարցնել ձեզ։ Որի-
նակ, ութերորդ դասարանի աշակերտներին դուք շարադրու-
թյուն եք տվել հետևյալ նյութը — «Պուշկինը վորպես հո-
գեբան»։ Նախ և առաջ չի կարելի տալ այդպիսի զժվար
նյութեր, իսկ յերկրորդ, ի՞նչ հոգեբան ե Պուշկինը։ Դեհ,
Շչեդրինը կամ Դոստոյևսկին ուրիշ բան են, իսկ Պուշկինը
մեծ բանաստեղծ ե, և ուրիշ վոչինչ։

— Շչեդրինն իր համար, իսկ Պուշկինն իր համար, —
մտալլ պատասխանեց Նիկիտինը։

— Յես գիտեմ, ձեզ մոտ գիմնազիայում Շչեդրինին չեն

* Յարական գիմնատան Յերուրդ բաժինը հիմնել եր Նիկոլայ I թա-
գավորը «Պալկինը», վորպես ցարիզմի բարձր ղեկավար մարմին, Վլադ
պալքարում եր հեղափոխական շարժման դեմ Ռուսաստանում Յերուրդ
բաժինը «հաշակվել եր» իր բացառիկ ստորությամբ, դաժանությամբ և
ազիտությամբ։

ընդունում, սակայն բանն այդ չի։ Բայց դուք ասեք, ի՞նչ
հոգեբան ե Պուշկինը։

— Հապա ի՞նչ, հոգեբան չե՞, թույլ տվեք յես ձեզ որի-
նակներ բերեմ։

Յեվ Նիկիտինը մի քանի հատվածներ արտասանեց Ռնե-
գինից, հետո Բորիս Գորոշնովից։

— Վոչ մի հոգեբանություն չեմ տեսնում այդտեղ, —
հառաչեց Վառյան։ — Հոգեբան համարվում ե նա, ով նկա-
րագրում ե մարդկանց հոգու ծալքերը, իսկ դրանք հիանալի
վոտանավորներ են, ուրիշ վոչինչ։

— Յես գիտեմ, ինչպիսի հոգեբանություն ե հարկավոր
ձեզ, — վիրավորվեց Նիկիտինը։ — Ձեզ պետք ե, վորպեսզի վո-
րեւե մեկը բուժ սղոցով սղոցի իմ մատը և վորպեսզի յես
ամբողջ կոկորդով բղավեմ — դա, ըստ ձեզ, հոգեբանու-
թյուն ե։

— Տափակ ե։ Սակայն դուք համենայն դեպս չապա-
ցուցեցիք ինձ, թե ինչու Պուշկինը հոգեբան ե։

Յերբ Նիկիտինն ստիպված եր վիճել այն մասին, ինչ
վոր թվում եր նրան հին, նեղ կամ դրա նման մի բան, նա
սովորաբար տեղից վեր եր ցատկում, յերկու ձեռքերով
բռնում եր գլուխը և սկսում եր տնքոցով վազել անկյունից
անկյուն։ Յեվ այժմ անում եր նույն բանը. նա վեր թռավ,
բռնեց իր գլուխը և տնքոցով անցավ սեղանի շուրջը և հե-
տո նստեց հեռուն։

Նրան պաշտպանեցին ոֆիցերները։ Շտաբս-կապիտան
Պոլյանսկին սկսեց հավատացնել Վառյային, վոր Պուշկինը,
իրոք, հոգեբան ե, և վորպես ապացույց մեջ բերեց 2 վո-
տանավոր Լեբմոնտովից։ Պարուշիկ Դերնեան ասաց, վոր
յեթե Պուշկինը հոգեբան չլիներ, նրան արձան չեյին կանդ-
նեցնի Մոսկվայում։

— Դա գռնհկուժյունն է, — լավեց սեղանի մյուս ծայրից: — Յես այդպես ել ասացի նահանգապետին: Ձերդ գերազանցություն, դա գռնհկուժյունն է:

— Յես այլևս չեմ վիճի, — բղավեց Նիկիտինը: — Դրան վերջ չի լինի, բավական է: Ա՛խ, դեն կորի, կեղտոտ շուն, — բղավեց նա Սոմի վրա, վորն իր գլուխն ու թաթը նրա ծնկին դրեց:

«Ռ ա ո... հաֆ-հաֆ-հաֆ...», — լավեց աթոռի տակից:

— Խոստովանեցեք, վոր դուք ճիշտ չեք, — բղավեց Վսո-յան: — Խոստովանեցեք:

Բայց հյուրերը — որիորդները յեկան և վեճն ինքն իրեն ընդհատվեց: Բոլորը մեկնեցին դահլիճ, Վասյան նստեց գոշնամուրի մոտ և սկսեց պարեր նվագել: Սկզբում պարեցին վալս, հետո պոլկա, հետո կադրիլ մեծ շրջանով, վորն անցկ-ցրեց բոլոր սենյակներով շտաբս-կապիտան Պոլյանս-կին, հետո նորից սկսեցին վալս պարել:

Ծերունիները պարի ժամանակ նստել էյին դահլիճում, ծխում էյին և նայում յերիտասարդության վրա: Նրանց միջև եր և Շերալդինը, քաղաքային վարկային ընկերու-թյան ղերեկտորը, վորը հռչակված էր իր սիրով դեպի գրա-կանությունը և բեմական արվեստը: Նա հիմնել եր տեղական «յերաժշտաթատերական խմբակը» և ինքը մասնակցում եր ներկայացումներին՝ միշտ խաղալով ծիծաղաշարժ սպասա-վորների դերը կամ յերգածայն կարդալով «Հանցավորու-հին»: Քաղաքում նրան կոչում էյին մուսիա (քարացած դիակ), վորովհետև նա բարձր եր, շատ նիհար, ջուտ և նրա դեմքը միշտ հանդիսավոր եր, իսկ աղոտ աչքերն անշարժ էյին: Բեմական արվեստը նա սիրում եր այնպես անկեղծորեն, վոր նույնիսկ ամիլում եր իր բեղերն ու մորուքը, իսկ դա նրան ավելի ևս նմանեցնում եր մումիայի:

Մեծ շրջանը պարելուց հետո նա անվճռականորեն մի տե-սակ կողքի մոտեցավ Նիկիտինին, հաղաց և ասաց.

— Յես բախտ ունեցա ներկա լինել վեճին թեյի ժա-մանակ: Միանգամայն համամիտ եմ ձեր կարծիքին: Մենք ձեզ հետ միասին համախոհներ ենք, և ինձ շատ հաճելի կլի-ներ խոսել ձեզ հետ: Դուք բարեհաճե՛լ եք կարդալ Լիսենգի՝ «Համբուրգյան դրամատուրգիան»:

— Վոչ, չեմ կարդացել:

Շերալդինը սարսափեց և այնպես թափահարեց ձեռքերը, վոր կարծես թե այրեց իր մատները և վոչինչ չստելով հետ քաշվեց Նիկիտինի մոտից: Շերալդինի մարմինը, նրա հարցը և զարմանքը Նիկիտինին թվացին ծիծաղաշարժ, բայց նա համենայն դեպս մտածեց.

«Իսկապես անհարմար է: Յես գրականության ուսուցիչ եմ և մինչև այսօր չեմ կարդացել Լեսինգին: Պետք է կարդալ»:

Ընթերթից առաջ բոլորը, յերիտասարդներն ու ծերերը նստեցին թղթախաղի: Վերցրին յերկու ձեռք թուղթ՝ մեկը բաժանեցին բոլորին հավասար, մյուսը դրին սեղանի վրա շուռ տված:

— Ում ձեռքին է այս թուղթը, — սկսեց հանդիսավոր կերպով ծերունի Շելեստովը, բարձրացնելով յերկրորդ ձեռքի վերին թուղթը, — նա հիմա պետք է գնա մանկասենյակը և համբուրե դայակին:

Դայակի հետ համբուրվելու բավականությունը վիճակ-վեց Շերալդինին: Բոլորը խմբով շրջապատեցին նրան և տարան մանկասենյակը ու ծիծաղելով, ծափ տալով ստիպե-ցին համբուրվել դայակի հետ. բարձրացավ աղմուկ, իրա-րանցում...

1 Գրաֆիդ Եֆրեմ Լեսինգը (1729 — 1781 թ.) գերմանական գրող է. յվրոպական գրականության խոշորագույն ներկայացուցիչներից մեկը:

— Վոչ այնքան կրքոտ, — կանչեց Շելեստովը, արտասու-
վելով ծիծաղից: — Վոչ այնքան կրքոտ:

Նիկիտինին վիճակվեց խոստովանեցնել բոլորին: Նա
նստեց աթոռի վրա դահլիճի մեջ տեղում: Բերին շալը և
ծածկեցին նրա գլուխը: Առաջինը մոտեցավ նրան խոստո-
վանվելու Վառյան:

— Յես գիտեմ ձեր մեղքերը, — սկսեց Նիկիտինը, մթու-
թյան չմեջ նախելով նրա խիստ դեմքին: — Ասացեք ինձ,
որիորդ ի՞նչ առթիվ դուք ամեն ոք զրոսնում եք Պոլյանսկու
հետ: Ե՛հ, Զուր չե, դուք չե, վոր նա հուսարի հետ ե:

— Դա տափակ ե, — ասաց Վառյան և հեռացավ:

Հետո շալի տակ փայլեցին մեծ անշարժ աչքերը, խա-
վարի մեջ գծվեց հաճելի դեմքը և ինչ վոր բուրեց թանկա-
գին, վաղուց ծանոթ բուրմունքով, վորը հիշեցնում եր Նի-
կիտինին Մանյուսայի սենյակը:

— Մարիա Գողգորուա, — ասաց նա և չճանաչեց իր ձայ-
նը — այնպես նա մեղմ եր ու քնքուշ: Ի՞նչ մեղք ունեք:

Մանյուսայի կկոցեց աչքերը և ցույց տվեց լեզվի ծայրը,
հետո ծիծաղեց ու հեռացավ, իսկ մի բողբոջից հետո նա ար-
դեն կանգնած եր դահլիճի միջում, ծափահարում եր և կան-
չում:

— Ընթրել, ընթրել, ընթրել:

Յեւ բոլորն ընկան սեղանատուն:

Վառյան ընթրիքին նորից վիճում եր և այս անգամ իր
հոր հետ: Պոլյանսկին լավ ուտում եր, խմում կարմիր գի-
նին, պատմում եր Նիկիտինին, թե ինչպես նա մի անգամ
ձմեռը պատերազմի ժամանակ ամբողջ գիշերը մինչև ծընկ-
նեը կանգնել եր ճահիճում: Թշնամին մոտեցել եր այնպես,
վոր չեթ թուլատրվում վոչ խոսել, վոչ ծխել: ցուրտ գիշեր
եր, մութ, փչում եր ծակոց քամին: Նիկիտինը լսում եր և

հայացքը շուռ տալիս Մանյուսայի վրա: Վերջինս նայում
եր նրա վրա անշարժորեն, չթարթելով աչքերը, կարծես թե
ինչ վոր բանի վրա մտածում եր կամ տարված եր... Նրա
համար դա և՛ հաճելի յեր և՛ տանջալի:

«Ինչո՞ւ նա ինձ վրա այդպես նայում ե, — տանջվում եր
նա: — Դա անհարմար ե: Կարող են նկատել: Ինչպես յերի-
տասարդ ե, ինչպես անփորձ»:

Հյուրերն սկսեցին հեռանալ կես գիշերին: Յերը Նիկի-
տինը դարբասից դուրս յեկավ, տան յերկրորդ հարկում բաց-
վեց պատուհանը և յերեաց Մանյուսային:

— Սերգեյ Վասիլևիչ, — կանչեց նա:

— Ի՞նչ եք հրամայում:

— Ահա թե ինչ... — ասաց Մանյուսայն, ըստ յերեվույ-
թին միտք անելով, թե ինչ ասի: — Ահա թե ինչ... Պոլյանս-
կին խոստացավ մոտ որերս գալ իր լուսանկարչական գոր-
ծիքով և մեզ բոլորիս նկարել: Պետք ե հավաքվել:

— Լավ:

Մանյուսայն աչքից ծածկվեց, պատուհանը փակեց և
տանը ինչ վոր մեկն իսկույն նվագեց դաշնամուրի վրա:

«Այ թե տուն ե, — մտածում եր Նիկիտինը՝ անցնելով
փողոցի այն կողմը: Մի տուն, վորտեղ տնքում են միայն
յեգիպտական աղափնիները, այն ել նրա համար, վոր ուրիշ
կերպ չեն կարող արտահայտել իրենց ուրախությունը»:

Բայց ուրախ եյին ապրում վոչ միայն Շելեստովները:
Նիկիտինը յերկու հարյուր քայլ ել չեթ անցել, յերբ ուրիշ
տանից լվեցին դաշնամուրի հնչյունները: Անցավ ելի մի
քիչ ժամանակ, և դարպասի մոտ տեսավ մի գեղջուկի, վորը
նվագում եր բալալայկի վրա: Այգում յերաժշտախումբը
նվագում եր ոռոսական յերգերից փափուրի...

Նիկիտինն ապրում եր Շելեստովներից կես վերստ հեռու,

ուրը սենյակից բաղկացած բնակարանում, վորը նա վարձել
էր տարեկան յերեքհարյուր ուռըրով իր ընկերոջ, աշխարհա-
գրության և պատմության ուսուցիչ Իպոլիտ Իպոլիտովիչի
հետ միասին: Այդ Իպոլիտ Իպոլիտովիչը վոչ այնքան ծեր
մի մարդ էր, չեկ մորուքով, ցցաքիթ, կոպիտ և վոչ ինտե-
լիգենտ դեմքով, ինչպես արհեստավոր, բայց բարեգեմ էր:
Յերբ Նիկիտինը տուն վերադարձավ, նա նստել էր սեղանի
մոտ և ուղղում էր աշակերտների քարտեզները: Նա աշխար-
հագրությունից ամենակարևորը և ամենաանհրաժեշտը հա-
մարում էր քարտեզների գծագրումը, իսկ պատմությունից —
ժամանակագրություն իմանալը: Ամբողջ գիշերներով նա նըս-
տում էր և կապույտ մատիտով ուղղում էր իր աշակերտ-
ների և աշակերտուհիների քարտեզները կամ թե չե՝ կազ-
մում էր ժամանակագրական աղյուսակներ:

— Ինչ հիանալի յեղանակ ե այսօր, — ասաց Նիկիտինը
ներս մտնելով նրա մոտ: — Զարմանում եմ, թե ինչպես եք
դուք կարողանում նստել սենյակում:

Իպոլիտ Իպոլիտովիչը լռակյաց մարդ էր. նա կամ լռում
էր կամ խոսում միայն այն մասին, ինչ վոր վաղուց արդեն
հայտնի էր բոլորին: Այժմ նա այսպես պատասխանեց.

— Այո, հիանալի յեղանակ ե: Այժմ մայիս ե, շուտով
կլինի իսկական ամառ: Իսկ ամառն այն չե, ինչ վոր ձմեռը:
Զմեռը պետք ե վառարան վառել, իսկ ամառն առանց վա-
ռարանի յեկ տաք ե: Ամառը պատուհանները դիշերը բաց
ես անում, բայց և այնպես տաք ե, իսկ ձմեռը կրկնակի
շրջանակներ են դրվում, բայց և այնպես ցուրտ ե:

Նիկիտինը սեղանի մոտ նստեց մի բոպելից վոչ ավել և
ձանձրացավ:

— Բարի գիշեր, — ասաց նա բարձրանալով և հորանջե-
լով: — Յես ուզում եյի ձեզ պատմել մի ինչ վոր ողմանտիկ

բան, վորն ինձ ե վերաբերում: Բայց, չե՞ վոր դուք աշ-
խարհագրություն եք դասավանդում: Ձեզ հետ սկսում են խոսել
սիրո մասին, իսկ դուք իսկույն հարցնում եք. «Յերբ տեղի
ունեցավ Գալկայի ճակատամարտը»: Սառանան տանի ձեր
ճակատամարտն ել, Զուկոտսկի հրվանդանն ել:

— Ինչո՞ւ յեք բարկանում:

— Մարդ ստիպված նեղանում ե:

Յեվ չեղանալով, վոր նա դեռ չի բացատրվել Մանյուս-
յայի հետ և վոր նա հիմա վոչ վորի հետ չի կարող խոսել
իր սիրո մասին, նա գնաց իր առանձնասենյակը և պառ-
կեց զգրոցի վրա: Առանձնասենյակում մութ էր և լուռ:
Պառկելով և նայելով խավարի մեջ, չգիտես ինչու, Նիկիտինը,
սկսեց մտածել այն մասին թե ի՞նչպես յերկու կամ յերեք
տարի հետո նա վորեւ մի բանի համար կգնա Պետերբուրգ,
ինչպես Մանյուսյան կուղիկցի նրա՞ կայարան և լաց կլինի:
Պետերբուրգում նա կստանա նրանից յերկար նամակ, վոր-
տեղ նա կխնդրի Նիկիտինին շուտ վերադառնալ տուն: Յեվ
Նիկիտինը կգրի նրան... Իր նամակը կսկսի այսպես՝ «Իմ
սիրելի սկնիկ...»

— Հեոց՝ իմ սիրելի մկնիկ, — ասաց նա և ծիծաղեց:

Նրան անհարմար էր աչպես պառկած: Նա ձեռքերը դրեց
գլխի տակ և ձախ վտոր բարձրացրեց զգրոցի թիկունքին:
Այդպես հարմար էր: Մինչդեռ պատուհանն սկսեց զգալի-
րեն տոգունել, բակում կանչեցին քնաթափախ աքլորները:
Նիկիտինը շարունակում էր մտածել այն մասին, թե ինչ-
պես նա կվերադառնա Պետերբուրգից, ինչպես նրան կգիմա-
վորի կայարանում Մանյուսյան և ուրախությունից ճչալով,
կըլնի նրա վրդը. կամ ավելի լավ կլինի, յերբ նա խորա-
մանկություն անի՝ կգա գիշերը, խոհարարուհին կամայուկ
բաց կանի դուռը, հետո թաթերի վրա կանցնի ննջարանը:

անաղժուկ կհանվի և կմտնի անկողին: Իսկ Մանյուսյան կարթնանա և — « ուրախություն»:

Ողբ բոլորովին տգուհեց: Առանձնասենյակը և պատուհանն այլևս չկային: Գարեջրի գործարանի հաշտում, այն գործարանի, վորի մոտով այսօր անցել էին, նստած եր Մանյուսյան և ինչ վոր խոսում եր. հետո նա թեկանցուկ արեց Նիկիտինին և նրա հետ գնաց քաղաքամերձ այգին: Այտեղ նա տեսավ կաղնիները և ագռավների բները, վորոնք նման էին գլխարկների: Մի բունը ճոճվում եր, նրա միջից դուրս նայեց Շերալդինը և կանչեց. «Դուք կարդացե՞լ եք Լեսինգին»:

Նիկիտինը ցնցվեց ամբողջ մարմնով և աչքերը բացեց. բազմոցի առաջ կանգնած եր Իպոլիտ Իպոլիտովիչը և գլուխը հետ պահած կապում եր փողկապը:

— Վեր կացեք, ժամանակ ե ծառայության գնալ, — ասաց նա: — Զգեստով չի կարելի քնել: Դրանից զգեստը փչանում ե, պետք ե քնել անկողնում շորերը հանած...

Յեվ նա սովորության համաձայն սկսեց յերկար և ընդհատումներով խոսել այն մասին, վորք Վաղուց արդեն հայտնի յեր բոլորին:

Նիկիտինի առաջին դասը ողեսաց լեզու յեր յերկրորդ դասարանում: Յերբ նա ուղիղ ժամը իննին մտավ այդ դասարանը, այդտեղ սև գրատախտակին կավիճով գրված էին յերկու մեծ տառեր՝ Մ. Շ. Դա հավանական եմ շանակում եր Մաշա Շելեստովա:

«Արդեն հոտն առել են, սրիկաներ... — մտածեց Նիկիտինը: — Յեվ վորտեղից նրանք այդ բոլորը գիտեն»:

Գրականության յերկրորդ դասը հինգերորդ դասարանում եր: Յեվ այդտեղ ել գրատախտակին գրված եր Մ. Շ. Իսկ յերբ նա դասը վերջացնելով դուրս եր գալիս այդ դա-

սարանից, նրա հետևից լսվեց աղմուկ, կարծես թե թատրոնի վերնահարկից լիներ.

— Ո՛ւռա, Շելեստովա:

Հագուստով քնելիս գլուխը ծանրացել եր, մարմինը տանջվում եր ծուլությունից: Աշակերտները, վոր ամեն ուր սպասում էին արձակուրդի, քննություններից առաջ վոչինչ չէին անում, տանջվում էին, ձանձրույթից չարություն անում: Նիկիտինը նույնպես տանջվում եր, չեր նկատում չարությունները և շուտ շուտ մոտենում եր պատուհանին: Նա տեսնում եր փողոցը, վոր պայծառ կերպով լուսավորված եր արևից: Տների վրա թափանցիկ կապույտ յերկինքն եր, թռչունները, իսկ հեռվում, կանաչ այգիների ու տների հետևում, ընդարձակ, անսահման հեռավորություններ կապտավուն անտառներով, վազող գնացքի ծխով:

Ահա փողոցում, ակացիաների սովերում, թափահարելով մտրակները, անցան յերկու ոֆիցեր, սպիտակ զգեստներով: Ահա կառքով անցան մի խումբ հրեյաներ սպիտակ մորուքներով և կարտուզներով (գլխարկներով): Տան դաստիարակչուհին զբոսնում ե գիրեկտորի թռչնիկի հետ... Ուր վոր վազելով անցավ Սոմը բակի յերկու շների հետ... Բայց ահա հասարակ գորշ շորով, կարմիր գուլպաներով, ձեռքին բռնած հասարակ գորշ շորեր» ժուրնալը, անցավ Վառյան: Յերեկ նա քաղաքային գրադարանում եր...

Իսկ դասերը դեռ շուտ չեն վերջանա — ժամի յերեքին: Իսկ դասերից հետո պետք ե վոչ տուն գնալ և վոչ ել Շելեստովների մոտ, այլ Վոլֆի մոտ — դասի: Այդ Վոլֆը, մի հարուստ հրեյա եր, վոր ընդունել եր լյութերականությունը, իր յերեխաներին գիմնադիա չեր տալիս, այլ նրանց համար հրավիրում եր գիմնադիայի ուսուցիչներին և վճարում եր հինգական ուսուցիչի դասի համար...

«Ձանձրալի յե, ձանձրալի, ձանձրալի»:

Ժամի յերեքին նա գնաց Վոլֆի մոտ և ինչպես իրենք թվաց, անվերջ նստեց նրա մոտ: Նրա մոտից հեռացավ Ժամի 5-ին, իսկ յոթերորդ Ժամին պետք է գնար գիմնադիա, մանկավարժական խորհրդին — կազմելու բանավոր քննություններին ցուցակը 4-րդ և 6-րդ դասարանների համար:

Յերբ ուշ յերեկոյան նա գիմնադիայից գնում եր Շելեստոֆիերի մոտ, նրա սիրտը բարախում եր և յերեսն այրվում: Մի ամիս և մի շաբաթ սրանից առաջ, պատրաստվելով բացատրվել, նա պատրաստեց մի ամբողջ ճառ նախարանով և վերջարանով, իսկ այժմ նա չունեի վոչ մի պատրաստի խոսք, գլխում ամեն ինչ խառնվել եր, և նա միայն գիտեր, վոր հավանապես ե այսօր նա կբացատրվի և վոր ավելի յերկար սպասելու վոչ մի հնարավորություն չկա:

«Յես նրան այգին կհրավիրեմ, — ժառոտում եր նա, — մի քիչ կգրանեն և կբացատրվի»:

Նախասենյակում վոչ վոք չկար. նա մտավ դահլիճ, հետո հյուրասենյակ... Այդտեղ նույնպես վոչ վոք չկար: Լսվում եր թե ինչպես վերելում, յերկրորդ հարկում, Վառյան ինչ վոր մեկի հետ վիճում եր և ինչպես մանկասենյակում մեկբատով կտրատում եր վարձու կարողունին:

Տանը կար մի սենյակ, վորն յերեք անուն ունեի — փոքրիկ, անցողիկ և մութ: Այնտեղ կանգնած եր մի մեծ հին պահարան դեղորայքով, վառուդով և վորսորդական պարագաներով: Այդտեղից յերկրորդ հարկը տանում եր մի նեղ փայտե փոքրիկ սանդուխք, վորի վրա միշտ կատուններ եյին քնում Այդտեղ կային դռներ. սեկը բացվում եր դեպի մանկասենյակը, մյուսը — հյուրասենյակը: Յերբ Նիկիտինն այդտեղ մտավ, վորպեսզի վեր բարձրանա, մանկասենյակի դուռը բացվեց և այնպես փակվեց, վոր դողացին թե սան-

դուղքը և թե պահարանը: Ներս վաղեց Մանյուսյան սեահույն շորը հագած, կապույտ կտորը ձեռքերին և չնկատելով Նիկիտինին, սլացավ դեպի սանդուխքը:

— Սպասեցեք... — կանգնեցրեց նրան Նիկիտինը: — Բարեձեզ. Գողֆրուա... Թույլ տվեք...

Նրա շունչը կտրվում եր, չգիտեր, թե ինչ ասելու ձեռքով բռնեց նրա ձեռքը, իսկ մյուս ձեռքով — կապույտ կտորը: Իսկ Մանյուսյան, հայտնի չե, վախեցե՞լ եր, թե՞ զարմացել, նայում եր նրա վրա մեծ աչքերով:

— Թույլ տվեք... — շարունակեց Նիկիտինը, վախենալով, թե նա կհեռանա: — Յես պետք է ձեզ բան ասեմ... միայն թե... այստեղ անհարմար ե: Յես չեմ կարող, հնարավորություն չունեմ... հասկանում եք, Գողֆրուա, յես չեմ կարող... ահա և բոլորը...

Կապույտ կտորն ընկավ հատակին և Նիկիտինը բռնեց Մանյուսյայի մյուս ձեռքը: Մանյուսյան գունաթափվեց, շրթունքները շարժեց, հետո հետ քաշվեց Նիկիտինի մոտից և կանգնեց պատի և սլատուհանի միջև գտնված անկյունում:

— Ահնիվ խոսք, հավատացնում եմ ձեզ... — ասաց նա կամացուկ. — Մանյուսյա, աղնիվ խոսք...

Նա գլուխը հետ պահեց, իսկ Նիկիտինը համբուրեց նրա շրթունքները, և վորպեսզի այդ համբույրը յերկար շարունակվի, նա բռնեց Մանյուսյայի այտերը մատներով: Յեվ այնպես ստացվեց, վոր նա կանգնեց պահարանի և պատի միջև գտնված անկյունում, իսկ Մանյուսյան ձեռքերով փաթեց նրա վզին և գլխով սեղմեց նրա ծնոտին:

Հետո յերկուսն ել վաղիցին այգին:

Շելեստոֆիերի այգին մեծ եր, չորս դեսյատին: Այնտեղ բուսել եյին մոտ քսան հին թղիկ և լորի, կար մի յեղանի, իսկ մնացած բոլորը կադում եյին պտղատու ծառերը, կե-

ռասի, խնձորենի, տանձենի, վայրի շագանակ, արծաթափայլ ձիթենի... կային և շատ ծաղիկներ:

Նիկիտինը և Մանյուսյան լուռ վազում էին ծառուղիներով, ծիծաղում էին: Երբեմն կցկտուր հարցեր էին տալիս իրար, վորոնց չէին պատասխանում, իսկ այդու վերելում լուսավորում եր կիսալուսինը, և գետնի վրա նա թույլ կերպով լուսավորում եր մութ կանաչը, վորի միջից բարձրացել էին քնարեր կալաչներն ու լալաղարները, կարծես խնդրելով, վոր նրանց ել սեր բացատրեն:

Յերբ Նիկիտինը և Մանյուսյան տուն վերադարձան, ոֆիցերները ե ուրիորդներն արդեն հավաքվել էին և պարում էին մազուրկա: Պոլյանսկին դարձյալ առաջնորդում եր պարի մեծ շրջանը բոլոր սենյակներով, դարձյալ պարերից հետո թուղթ խաղացին: Ընթերքից առաջ, յերբ հյուրերը դահլիճից գնացին սեղանատուն, Մանյուսյան Նիկիտինի հետ մենակ մնալով հպեց նրան և ասաց.

— Դու ինքդ խոսիր հայրիկիս և Վառլայի հետ: Յես ամաչում եմ...

Ընթերքից հետո նա խոսեց ծերունու հետ: Շեկետովը լսելով նրան, մտածեց և ասաց.

— Շատ շնորհակալ եմ ձեզանից այն պատվի համար, վոր դուք ցույց եք տալիս ինձ և աղջկանս, սակայն թույլ տվեք ինձ խոսել ձեզ հետ բարեկամաբար: Ձեզ հետ կխոսեմ, վոչ վորպես հայր, այլ ինչպես ջենտլմենը ջենտլմենի հետ: Ասացեք, խնդրեմ, ի՞նչ ցանկություն ե դա, այդպես վաղ ամուսնանալ: Միայն գեղջուկներն են այդպես շուտ ամուսնանում, բայց հայտնի չէ, վոր դա գոհակություն ե, իսկ դուք ինչի՞ց զրդված այդպես եք անում: Ի՞նչ բավականություն ե այդպիսի յերիտասարդ տարիներում կապանքներ հագնել:

— Յես իսկի յերիտասարդ չեմ, — վերավորվեց Նիկիտինը, — յես քսանյոթ տարեկան եմ:

— Հայրիկ, ձիաբույժը յեկավ, — բղավեց մյուս սենյակից Վառլան:

Յեվ խոսակցությունն ընդհատվեց: Նիկիտինն տուն ուղեկցեցին Վառլան, Մանյուսյան և Պոլյանսկին: Յերբ մոտեցան նրա բակի դռնակին, Վառլան ասաց.

— Ինչո՞ւ ձեր Միտրապոլիտ Միտրապոլիտին վոչ մի տեղ չի յերեւում: Թող մեզ մոտ գա:

Խորհրդավոր Իպոլիտ Իպոլիտովինը, յերբ Նիկիտինը նրա մոտ մտավ, նստել եր անկողին և շալվարն եր հանում:

— Միք պառկի, սիրելիս, — ասաց նրան Նիկիտինը շնչալտուր, — սպասեցեք, միք պառկի:

Իպոլիտ Իպոլիտովինն արագ հագավ շալվարը և հուզված հարցրեց.

— Ի՞նչ ե պատահել:

— Յես ամուսնանում եմ:

Նիկիտինը նստեց ընկերոջ կողքին և նայելով նրան դարձացած, կարծես թե դարձանում եր ինքն իր վրա, ասաց.

— Յերեակայեցեք, ամուսնանում եմ, Մաշա Շեկետովայի հետ: Այսօր առաջարկություն արի:

— Ի՞նչ կա վոր, թվում ե, թե նա լավ աղջիկ ե, միայն յերիտասարդ ե:

— Այո, յերիտասարդ ե, — հառաչեց Նիկիտինը և մտածկոտ վեր բարձրացրեց ուսերը, — շատ, շատ յերիտասարդ ե:

— Նա ինձ մոտ գիմնադիպյում ե սովորել: Յես նրան գրտեմ: Աշխարհագրությունից վոչինչ, լավ եր, իսկ պատմությունից՝ վատ և դատարանում անուշադիր եր:

Չգիտես ինչու Նիկիտինը հանկարծ սկսեց խղճալ ընկե-

րոջը և ցանկացաւ ասել նրան վորեւ քնքուշ, մխիթարական բան:

— Միրելիս, դժուր ինչու չեք ամուսնանում, — հարցրեց նա: Իպոլիտ Իպոլիտովիչ, ինչո՞ւ, որինսկ Վառլայի հետ դուք չամուսնանաք: Նա հրաշալի, հիանալի աղջիկ ե: Ճիշտ ե, նա շատ ե սիրում վիճել, բայց նրա սիրտը... ինչպիսի սիրտ ե, նա քիչ առաջ ձեր մասին հարցրեց, ամուսնացե՞ք, սիրելիս, այո՞:

Նա հրաշալի գիտեր, վոր Վառլայն չի ամուսնանա այդ ձանձրալի ցցաքիթ մարդու հետ, բայց համոնայն դեպս համոզում ե նրան ամուսնանալ ինչո՞ւ:

— Ամուսնությունը լուրջ քայլ ե, — ասաց Իպոլիտ Իպոլիտովիչը մտածելով: — Պետք ե քննարկել ամեն ինչ, կշռել, կշռադատել, իսկ այնպես չի կարելի: Յերբեք չի խանգարի, վոր մարդ խելամիտ լինի, մանավանդ ամուսնության գործում, յերբ մարդ դատարելով ամուրի լինել, սկսում ե նոր կյանք:

Յե՛վ նա խոսեց այն մասին, ինչ վաղուց հայտնի յե բոլորին: Նիկիտինը դադարեց լսել նրան, ներողություն խնդրեց և զնաց իր սենյակը: Նա արագորեն հանեց շորերը և պառկեց, վորպեսզի ավելի շատ մտածի իր բախտի մասին, Մանյուսայի մասին, ապագայի մասին, ժպտաց և հանկարծ հիշեց, վոր նա դեռ չի կարդացել Լեսինգը:

«Պետք ե կարդալ... — մտածեց նա: — Ասենք ինչո՞ւ կարդամ, սատանան տանի»:

Յե՛վ իր բախտից նա հոգնած, իսկույն քնեց ու մինչև լույս ժպտում եր:

Նա յերազում լսում եր ձիերի սմբակների տոփյոռնը գերանե հատակին, յերազում տեսնում եր, թե ինչպես ախոռից դուրս բերին սկզբում սեւթույր «Դրաֆ Նուրիսին», հետո սպիտակ «Վելիկանին», և հետո նրա քույր «Մայկա ին»:

II.

«Յեկեղեցում շատ նեղվածք ու աղմուկ եր, և մի անգամ նույնիսկ ինչ վոր մեկը բղավեց և ավագ յերեցը, վոր պսակում եր ինձ և Մանյուսային, ակնոցների վրայով նայեց ամբոխին և խիստ ասաց»:

— «Ման միք գա յեկեղեցում և միք աղմուկ բարձրացնի, այլ հանգիստ կանգնեցեք և աղոթեցեք: Ասածուց պետք ե վախենալ»:

«Իմ խաչեղբարներն եյին իմ յերկու ընկերները, իսկ Մանյայինը — շտաբսկապիտան Պոլյանսկին և պորուչիկ Գերենտը: Յեկեղեցական խումբը յերգում եր հիանալի: Մոմերի ճարճատյունը, փայլը, տոնական զգեստները, ոֆիցերները, բազմաթիվ ուրախ ինքնաբավական դեմքեր և Մանյայի ինչ վոր առանձնահատուկ յեթեւային տեսքը և ընդհանրապես ամբողջ դրությունն ու պսակի աղոթքի խոսքերը հուզում եյին ինձ արտասովոր չափ, լցնում եյին հանդիսավորությամբ: Յես մտածում եյի, թե ինչպես ծաղկել ե, ինչպես բանաստեղծորեն գեղեցիկ ե ընթանում իմ կյանքը վերջին ժամանակ: Յերկու տարի առաջ յես դեռ ուսանող եյի, ապրում եյի Նեզլինի փողոցի եփանագին համարներում, առանց փողի, առանց աղքատականների և ինչպես ինձ թվում եր այն ժամանակ, առանց ապագայի: Իսկ այժմ յես զիջնազիայի ուսուցիչ եմ լավագույն նահանգական քաղաքներից մեկում, ապահովված, ինձ սիրում են, փայփայում: Ահա ինձ համար ե հավաքվել այժմ այդ ամբոխը, — մտածում եյի յես, ինձ համար են վառվում յերեք ջահերը, մոնչում ե ավագ սարկավազը, ջանք են թափում յերգիչները և ինձ համար այնպես յերիտասարդ, այնպես նուրբ, այնպես ուրախ ե այդ յերիտասարդ եյակը, վորը քիչ հետո կոչվելու յե իմ կինը: Յես հիշեցի առաջին հան-

դիպումները, մեր ուղեորությունները քաղաքից դուրս, սիրո բացատրությունը և յեղանակը, վորը կարծես դիտմամբ ամբողջ ամառը հիանալի յեր Յեվ այն բախտավորությունը, վորը Նեգլինի փողոցում յերբեմն պատկերանում եր ինձ հնարավոր միայն վեպերում ու պատմվածքներում, այժմ յես դգում եմ իրականում, կարծես ձեռքերիս մեջ եմ առել:

«Պսակից հետո բոլորն անկանոն կերպով հավաքվեցին իմ և Մանյայի շուրջը և հայտնեցին իրենց անկեղծ բավականությունը և շնորհավորում եյին ու ցանկանում բախտավորություն: Բրիգադային գեներալը մոտ յոթանասուն տարեկան ծերունի, շնորհավորեց միայն Մանյուսային և ասաց նրան ծերացած, ճճռուն ձայնով այնպես բարձր, վոր լսվեց ամբողջ յեկեղեցում:

— «Հուսով եմ, սիրելիս, վոր հարսանիքից հետո ել դուք կմնաք այդպես վարդերես»:

«Ուփրեցները, դիրեկտորը և բոլոր ուսուցիչները ժպտացին քաղաքավարությունից դրդված, և յես նույնպես իմ յերեսի վրա գգացի հաճելի, վոչ անկեղծ ժպիտ: Օրերի իպոլիտ իպոլիտովիչը, պատմության և աշխարհագրության ուսուցիչը, վոր միշտ խոսում ե բոլորին վաղուց հայտնի բաների մասին, ամուր սեղմեց իմ ձեռքը և ասաց գգացված:

«Ինչև այժմ դուք ամուսնացած չեյիք և ապրում եյիք մենակ, իսկ այժմ դուք ամուսնացած եք և ապրելու յեք յերկուսով»:

«Յեկեղեցուց գնացինք յերկհարկանի չավաղած տունը, վորն յես այժմ ոժիտ եմ ստանում: Բացի այդ տնից Մանյային տրվում ե քսան հազար ուրբի փող և ինչ վոր Միլիտոնովսկի անապատը պահակատնակով, վորտեղ, ինչպես ասում են, կան հավեր և բադեր, վորոնք առանց հսկողու-

թյան վայրենանում յեն: Յեկեղեցուց վերադառնալուց հետո յես պոկեցի, ձգվելով իմ առանձնասենյակում թուրքական բազմոցի վրա և ծխեցի: Ինձ համար յերբեք այդպես փափուկ և հարմար չեք յեղել կյանքում, իսկ այդ ժամանակ հյուրերն ուռա եյին կանչում և նախասենյակում վատ յեբաժնախումբը նվազում եր տուշ և ամեն հիմար բան: Վառաժշտախումբը նվազում եր տուշ և ամեն հիմար բան: Մանյայի քույրը ներս վաղեց առանձնասենյակս բաժակը ձեռքին, ինչ վոր տարրինակ լարված արտահայտությամբ, կարծես թե նրա բերանը լիքն եր ջրով: Նա ըստ յերևույթին ուզում եր ավելի հեռու վաղել, բայց հանկարծ քրքջաց և բաժակը, շխուցավ գլորվեց հատակի վրա: Մենք բռնեցինք նրա ձեռքերից և տարանք:

— «Վոչ վոք չի կարող հասկանալ, — փնթփնթում եր նա հետո ամենահեռու սենյակում, պոկելով անկողնի վրա, դայակի մոտ: — Վոչ վոք, վոչ վոք, աստված իմ, վոչ վոք չի կարող հասկանալ»:

«Բայց բոլորը հրաշալի հասկանում եյին, վոր նա մեծ ե իր Մանյա քրոջից չորս տարով և դեռևս ամուսնացած չի և վոր նա լալիս եր վոչ թե նախանձից, այլ այն տխուր գիտակցությունից, վոր նրա ժամանակն անցնում ե և կարող ե պատահել նույնիսկ անցել ե: Յերբ պարում եյին կադրիլ, արդեն նա դահլիճում եր լացակումած, սաստիկ պուզրայած դեմքով և յես տեսա, թե ինչպես շտաբս-կապիտան Պոլյանսկին նրա առաջ պահել եր պաղպաղակի ափսեն, իսկ նա ուտում եր գգալով...»

«Արդեն առավոտվա ժամի վեցն ե: Յես վերցրի հուշատետրս, վորպեսզի նկարագրեմ իմ լրիվ, բազմատեսակ բախտավորությունը և մտածում եյի, թե կգրեմ վեց թերթ և վաղը կկարդամ Մանյային: Բայց տարրինակ բան, իմ գլխում ամեն ինչ շփոթեց, սկսվեց խառնվել ինչպես յերազ, գլխում ամեն ինչ շփոթեց, սկսվեց խառնվել ինչպես յերազ,

և յես սուր կերպով հիշում եմ միայն Վառյայի հետ պատահած դեպքը և ուզում եմ գրել խեղճ Վառյա: Հենց այսպես նստել ու գրել՝ խեղճ Վառյա: Ի դեպ՝ ծառերն աղմկեցին, անձրև ե գալու: ագռավները կռավեցին և չգիտես ինչու իմ Մանյայի դեմքը, վոր հենց նոր քնեց, այդպես տխուր ե»:

Հետո Նիկիտինը յերկար ժամանակ ձեռք չեր տալիս հուշատետրին: Ոգոստոսի առաջին որերն սկսվեցին նրա վերաքննություններն ու ընդունելութան քննությունները, իսկ վերափոխման տոնից հետո — դասարանական պարապմունքները: Սովորաբար, առավոտյա ժամի իննին նա գնում եր ծառայութան, իսկ ժամի տասին սկսում եր կարոտել Մանյային ու իր նոր տունը և նայում եր ժամացույցին: Ստորին դասարաններում նա սղաններից վորևե մեկին ստիպում եր թելադրել և քանի դեռ յերեխաները զրում եյին, նստում եր պատուհանի վրա և փակ աչքերով յերազում: արդյոք ապագայի մասին եր յերազում, թե անցյալի մասին հիշում, այդ բոլորը միատեսակ հրաշալի յեր ստացվում և նմանվում եր հեքյաթի: Բարձր դասարաններում բարձրաձայն կարդում եյին Գոգոլը, կամ Պուշկինի արձակագրությունները և դա նրա քունը բերում եր, յերեւակայութան մեջ պատկերացվում եյին մարդիկ, ծառեր, դաշտեր, հեծվորներ և նա խոսում եր հառաչելով, կարծես թե հիանում եր հեղինակով:

— Ինչ լավ ե:

Մեծ գասամիջոցին Մանյան ուղարկում եր նրան նախաձառ ձյունի պես սպիտակ անձեռնոցիկում և նա ուտում եր նախաձառը դանդաղորեն, դադարներով, վորպեսզի բավականությունը յերկար տևի, իսկ Իպոլիտ Իպոլիտովիչը, վոր սովորաբար նախաձառին միայն բուրդի յեր ուտում, նա

յում եր նրա վրա հարգանքով և նախանձով ու ասում վորևե մի ծանոթ բան՝ մոտովորապես հետևյալը:

— Առանց սնունդի մարդիկ չեն կարող գոյություն ունենալ:

Նիկիտինը զիմազիայից գնում եր մասնավոր դասերի և յերբ վերջապես ժամի վերջին վերադառնում եր տուն, ապա զգում եր ուրախություն և հուզմունք, կարծես թե մի ամբողջ տարի տանը չեր յեղել: Նա սանդուխքներով ներս եր վազում, շնչակտուր գտնում եր Մանյային, փաթաթվում եր նրան, համբուրում և յերզվում եր, վոր սիրում ե նրան, առանց նրան չի կարող ապրել, հավատացնում եր, վոր սաստիկ կարոտել ե և յերկյուղով հարցնում եր նրան, թե արդյոք առողջ ե նա և ինչո՞ւ նրա դեմքն այդպես տխուր ե: Հետո յերկուսով ճաշում եյին: Ճաշից հետո պառկում եր նա առանձնասենյակում դիվանի վրա և ծխում, իսկ Մանյան, նստում եր մոտ և պատմում կիսաձայն:

Այժմ նրա համար ամենայերջանիկ որերը կիրակիներն ու տոներն եյին, յերբ նա առավոտից մինչև յերեկո մնում եր տանը: Այդ որերին նա մասնակցում եր պարզ, բայց արտասովոր հաճելի կյանքին, վորը հիշեցնում եր նրան հովվական պարզ կյանքը: Նա անդադար դիտում եր, թե ինչպես իր խելամիտ և զրական Մանյան կառուցում եր բունը և ինքը նույնպես ցանկանալով ցույց տալ, վոր անվերջ չե տան մեջ, կատարում եր վորևե անողոտ բան, որինակ՝ դուրս եր բերում մարագից կառքը և ամեն կողմից նայում վրան: Մանյուսյան յերեք կովերից սարքեց իսկական կաթնային տնտեսություն և նրա մառանում կային կաթով և թթվասերով լցված շատ կճուճներ, և այդ բոլորը նա պահում եր յուղի համար: Յերբեմն կատակի համար Նիկիտինը նրանից խնդրում եր մի բաժակ կաթ: Նա վախե-

նում եր, քանի վոր դա անկարգութունն եր, իսկ Նիկիտինը ծիծաղելով փաթաթվում եր նրան և ասում.

— Դե, դե, կատակ արի, հոգյակս, կատակ արի:

Կամ թե ծաղրում եր նրա մանրակրկիտ լինելը, յերբ, որինակ, Մանյան պահարանում գտնելով յերջիկի կամ պանրի քարի պես չոր կտորը, ասում եր հանդիսավոր կերպով.

— Սա կուտեն խոհանոցում:

Նիկիտինը նկատողութունն եր անում նրան, թե այդպիսի փոքր կտորը պետք կգա միայն մկան թակարդում, իսկ նա սկսում եր ջերմորեն ապացուցել, վոր տղամարդիկ վոչինչ չեն հասկանում տնտեսութունից և վոր աղախինն վոչ մի բանով չես կարող զարմացնել, թեկուզ նրա համար խոհանոց ուղարկես յերեք փութ նախաճաշ: Յեվ Նիկիտինը համաձայնում եր ու հիացմունքով փաթաթվում նրան: Այն, ինչ վոր Մանյայի խոսքերում ճիշտ եր, նրան թվում եր արտասավոր, հրաշալի, իսկ այն, ինչ վոր դեմ եր նրա համոզմունքներին, նրա կարծիքով պարզամիտ եր և սրտառուչ:

Յերբեմն Նիկիտինը փիլիսոփայական տրամադրության մեջ եր ընկնում և սկսում եր դատել վորեւ վերացական նյութի մասին, իսկ Մանյան լսում եր և հետաքրքրությամբ նայում նրա դեմքին:

— Յես անսահման բախտավոր եմ քեզ հետ, իմ ուրախութուն, — ասում եր Նիկիտինը խաղաղով նրա մատիկների հետ, կամ արձակելով և կրկին հյուսելով նրա մազերը: — Բայց իմ այդ բախտավորության վրա յես չեմ նայում այնպես, կարծես թե դա պատահական լինի, յերկնքից ընկած: Այդ բախտավորութունը միանգամայն բնական, հետևողական, տրամաբանորեն ճիշտ յերեվելոյթ ե: Յես հավատում եմ, վոր մարդ հանդիսանում ե իր յերջանկության ստեղծիչը և այժմ յես վերցնում եմ այն, ինչ ինքս եմ ստեղծել: Այո,

ասում եմ առանց այլևայլության: Այս բախտավորութունը յես ինքս եմ ստեղծել և իրավամբ տիրապետում եմ նրան: Գեղ հայտնի ե իմ անցյալը: Վորքութուն, չքավորութուն, դժբախտ մանկութուն, վշտալից պատանեկութուն, այդ բոլորը պայքարի ճանապարհ ե, վորը յես հարթում եյի յերջանկության հասնելու համար...

Հոկտեմբերին գիմնազիան մեծ կորուստ ունեցավ: Իպուլիտ Իպուլիտովիչը հիվանդացավ գլխի կարմիր քամիով և մեռավ: Մահից առաջ վերջին որը նա անգիտակից դրության մեջ եր և զառանցում եր, բայց զառանցանքի մեջ ել ասում եր միայն այն, ինչ հայտնի յեր բոլորին.

— Վոյգան թափվում ե կասպից ծովը... Զիերն ուտում են վարձակ և խոտ...

Նրա թաղման որը գիմնազիայում պարապմունքներ չեղան, ընկերներն ու աշակերտները տանում եյին դագաղն ու նրա կափարիչը և գիմնազիայի յերգեցիկ խումբն ամբողջ ճանապարհին մինչև գերեզմանոց յերգում եր. «սուրբ աստվածը»: Հուղարկավորությանը մասնակցում եյին յերեք քավահանա, յերկու սարկավագ, ամբողջ արական գիմնազիան և յեկեղեցական խումբը հանդիսավոր զգեստներով: Յեվ անցորդները նայելով հանդիսավոր թաղմանը, խաչակնքում եյին և ասում.

— Աստված տա, վոր բոլորն այդպես մեռնեն:

Գերեզմանոցից տուն վերադառնալով հուզված, Նիկիտինը սեղանի մեջ գտավ իր հուշատետրը և գրեց.

«Այժմ գերեզման իջեցրինք Իպուլիտ Իպուլիտովիչ Ռիփիցկուն:

«Հանգիստ նրա աճյունին, համեստ աշխատող: Մանյան, վառյան և բոլոր կանայք, վորոնք թաղմանը ներկա եյին գուցե նրա համար, վոր գիտեյին, թե այդ անհետաքրքիր

ճնշված մարդուն յերբեք չի սիրել վոչ մի կին: Ընկերոջս գերեզմանի վար յես ուզում եյի ջերմ խոսք ասել, բայց ինձ նախազգուշացրին, թե կարող ե գիրեկտորին դուր չգալ, քանի վոր նա չեր սիրում հանգուցյալին: Հարսանիքից հետո կարծեմ առաջին օրն ե, յերբ հոգեպես տանջվում եմ»...

Այնուհետև ամբողջ ուսումնական տարվա ընթացքում վոչ մի առանձին դեպք չպատահեց:

Ձմեռը մեղմ եր, առանց սառնամանիքների, խոնավ ձյունով: Մկրատթյան տոնի նախորդակին, որինակ, ամբողջ գիշեր քամին տխուր վռոնում եր աշնան յեղանակի պես և կտուրներից ջուրը թափվում եր, իսկ առավոտյան, ջրորհներքի ժամանակ, վոստիկանդեթյունը վոչ վոքի չթողեց գետի վրա, վորովհետև ասում եյին, թե սառուցն ուռել ե և սևացել, բայց չնայած վատ յեղանակին, Նիկիտինն ապրում եր նույնպես յերջանիկ, ինչպես ամառը, նույնիսկ ավելացել եր մի ավելորդ գլարճանք՝ նա սովորել եր թղթախաղ: Միայն մի բան յերբեմն հուզում և բարկացնում եր նրան և կարծես թե խանգարում եր միանգամայն յերջանիկ լինել: Դա կատուներն ու շներն եյին, վորոնց նա ոժիտ եր ստացել: Սենյակներում միշտ հոտ եր դալիս, ինչպես գազանոցում, հատկապես առավոտները, և այդ հոտը վոչ մի կերպ չեր կարելի վերացնել: Կատուները հաճախ կռվում եյին շների հետ: Չար Մուշկային օրը տասն անգամ կերակրում եյին, նա առաջվա պես Նիկիտինի հետ չեր հաշտվում և հաջում եր նրա վրա...

— Ռուռ... հաֆ-հաֆ-հաֆ...

Մի անգամ մեծ պասի կես գիշերին նա տուն եր վերադառնում ակմբից, վորտեղ թուզթ եր խաղում: Անձրե եր գալիս, մութ եր և ցելս: Նիկիտինը հոգու անհաճո զգացմունք եր ապրում և չեր կարող հասկանալ, թե ինչից ե այդ,

արդյոք նրանից ե, վոր նա ակմբում տարվեց տասներկու ուրբի, թե նրանից, վոր խաղակիցներից մեկը, յերբ հաշիվ եյին տեսնում, ասաց, թե Նիկիտինի փողին չափ չկա, ըստ յերևույթին ակնարկելով ոժիտը: Տասներկու ուրբին ամսոս չեր և խաղակցի խոսքերում վրավորական վոչինչ չկար, բայց և այնպես անհաճելի յեր: Նույն իսկ տուն գնալ չեր ուզում:

— Ֆու, ինչպես վատ ե, — ասաց նա կանգ առնելով լապտերի մոտ:

Նա միտք արեց, թե տասներկու ուրբին ցավալի չե այն պատճառով, վոր նա ձրի յե ստացել, Յեթե նա աշխատավոր լիներ, նա կիմանար ամեն մի կողեկի արժեքը և անտարբեր չեր լինի տանելուն և տարվելուն: Յեվ հենց ամբողջ յերջանկությունը, դատում եր նա, ձեռք ե բերել ձրիաբար, գուր տեղը և ըստ եյուլթյան նրա համարձայնալիս մի ձոթություն ե, ինչպես դեղն առողջի համար: Յեթե նա մարդկանց հագին մեծամասնության պես պայքարեր գոյության համար, յեթե նրա մեջքն ու կուրծքը ցավեր աշխատանքից, ապա ընթերիքը, տաք, հարմար բնակարանը և ընտանեկան յերջանկությունը կլինեյին նրա կյանքի պահանջը, հատուցումը և դարդարանքը: Իսկ այժմ այդ բոլորն ինչ վոր տարորինակ, անորոշ նշանակություն ուներ:

— Ֆու, ինչպես վատ ե, — կրկնեց նա՝ ջատ լավ հասկանալով, վոր այդ դատողություններն ինքնին արդեն վատ նշան են:

Յերբ նա տուն յեկավ, Մանյան անկողնումն եր. նա հանգիստ շնչում եր և ժպտում, ըստ յերևույթին քնել եր մեծ բավականությամբ: Նրա մոտ կծկված պառկել եր սպիտակ կատուն և մոռում եր:

Մինչև Նիկիտինը վառում եր մոմը և ծխում, Մանյան արթնացավ և ագահաբար խմեց մի բաժակ ջուր:

— Շատ մարմեղադ իմ կերել, — ասաց նա և ծիծաղեց: — Դու մերոնց մոտ յեղմր, — հարցրեց նա և լռեց:

— Վոչ, չեմ յեղել:

Նիկիտինն արդեն դիտեր, վոր շտաբս-կապիտան Պոլյանս կին, վորին վերջին ժամանակ ուժեղ կերպով նկատի ունեւր Վառյան, նշանակվել և արեւմտյան նահանգներէց մեկում ծառայելու և քաղաքում արդեն հրաժեշտի այցելութիւններ եր անում, դրա համար ել աներոջ տանը ձանձրալի յեր:

— Յերեկոյան յեկավ Վառյան, — ասաց Մանյան նստելով: — Նա վոչինչ չասաց, բայց դեմքից հայտնի յեր, թե ինչպէս ծանր և խեղճ քրոջս համար: Տանել չեմ կարող Պոլյանս-կուն: Հաստ, կախ ընկած, իսկ յերը քայլում և կամ պարում, այտերը ցնցվում են... Իմ ճաշակով չե, բայց և այնպէս յես համարել եմ նրան կարգին մարդ:

— Յես հիմա ել նրան համարում եմ կարգին մարդ:

— Իսկ ինչո՞ւ նա այդպէս վատ վարվեց Վառյանի հետ:

— Ինչո՞ւ վատ, — հարցրեց Նիկիտինը զգալով, վոր սկըսում և զրգովել սպիտակ կառվի դեմ, վորը ձգվեց, մեջքը ցցելով: Ինչքան ինձ հայտնի յե, նա առաջարկութիւն չի արել և վոչ մի խոստում չի տվել:

— Իսկ ինչո՞ւ նա հաճախ լինում եր մեր տանը: Յեթե մտադիր չեր ամուսնանալու, թող չհաճախեր:

Նիկիտինը հանգցրեց մոմը և պառկեց, բայց չեր ուզում վոչ քնել, վոչ պառկել: Նրան թվում եր, թե իր գլուխն անաղին և և դատարկ, ինչպէս ամբար և այնտեղ թափառում են նոր, ինչ վոր առանձին մտքեր յերկար ստվերների պէս: Նա մտածում եր այն մասին, վոր բացի լամպի մեղմ լույսից, վորը ժպտում եր ընտանեկան հանդիստ յերջանկութիւնը, բացի այդ փոքրիկ աշխարհից, վորտեղ այնպէս հանգիստ և քաղցր ապրում և նա և այդ կատուն, չէ՞

վոր կա նաև ուրիշ աշխարհ... Յեվ նա հանկարծ սաստիկ, տանջվելու չափ ցանկացավ հեռանալ այդ ուրիշ աշխարհը, վորպէսզի ինքն աշխատի մի վորեւէ դործարանում կամ վորեւէ մեծ արհեստանոցում, խոսել ամբիոնից, ստեղծագործել, տպագրել, հոգնել, տանջվել... Նա ցանկացավ մի այնպիսի բան, վորը համակեր նրան ինքնամոռացութիւն չափ, անտարբերութիւն չափ դեպի անձնական բախտավորութիւնը, վորի զգացումներն այնքան միակերպ են: Յեվ յերևակայութիւն մեջ հանկարծ կենդանացավ ածիլված Շերալդինը և սարսափով ասաց:

— Դուք չեք կարդացել նույնիսկ Լեսինգը: Ինչքան հետեք ֆիացել, աստված իմ, ինչպէս ընկել եք:

Մանյան նորից սկսեց ջուր խմել: Նիկիտինը նայեց նրա վրին, լի ուսերին և կրծքին և հիշեց այն խոսքը, վորը մի ժամանակ յեկեղեցում ասել եր բրիգադային գեներալը՝ «վարդերես»:

— Վարդերես. — փնթփնթաց նա և ծիծաղեց: Վորպէս նրան պատահաւոր մահճակալի տակ հաջեց քնաթաթախ Մուշկան:

— Ո՛րո՞ւ... հափ-հափ-հափ...

Ծանր չարացածութիւնը մուրճի պէս հարվածում եր նրա հոգում և նա ուղեց վորեւէ կոպիտ բան ասել Մանյային և նույն իսկ վեր ցատկել և խփել նրան: Սիրտն սկսեց բաբախել:

— Այդպէս ուրեմն, — հարցրեց նա, զսպելով իրեն. — յեթե յես գալիս եյի ձեզ մոտ, ձեր տանը, անպայման պետք և ամուսնադաշտ քեզ հետ:

— Իհարկէ: Դու ինքդ այդ բանը շատ լավ հասկանում ես:

— Հրաշալի յի:

Յեվ մի րոպեյից հետո դարձյալ կրկնեց.

— Հիանալի յե:

Ավելորդ բան չասելու և սիրտը հանգստացնելու համար Նիկիտինը գնաց իր առանձնասենյակը և պոռկեց դիվանի վրա առանց բարձի, հետո պոռկեց հատակին, գորգի վրա:

«Ի՞նչ հիմարություն, — հանգստացնում եր նա ինքն իրեն: — Դու մանկավարժ ես, աշխատում ես ամենաաղնիվ ասպարիզում... ուրիշ ի՞նչ աշխարհ և հարկավոր քեզ, Ի՞նչ անհեթեթություն»:

Բայց իսկույն նա համոզված ասում եր իրեն, թե ինքը յերբեք մանկավարժ չե, այլ չինովնիկ ե, այնպես անշնորհք և անդեմ, ինչպես այն չեխը, հունարենի դասատուն. նա յերբեք չի ունեցել ուսուցչական գործունեություն կոչում: Մանկավարժության հետ նա ծանոթ չի յեղել և նրանով յերբեք չի հետաքրքրվել. յերեխաների հետ վարվել չի կարող. իր դասավանդածի նշանակությունն անհայտ եր նրան և կարող ե պատահել նա սովորեցնում եր այն բանը, ինչ հարկավոր չեր: Հանգուցյալ Իպոլիտ Իպոլիտովիչն անկեղծորեն բռնեց իր, և բոլոր ընկերներն ու աշակերտները գիտեյին, թե ով ե նա և ինչ կարելի յե նրանից սպասել: Իսկ ինքը, Նիկիտինը, ինչպես այն չեխը, կարողանում ե թագցընել իր բթամտությունը և ճարպիկորեն խաբում ե բոլորին, ցույց տալով, վոր փառք ասածո, ամեն ինչ լավ ե գնում: Այդ նոր մտքերը վախեցնում եյին Նիկիտինին, նա հրաժարվում եր նրանցից, համարում եր նրանք հիմար և հավատում եր, վոր այդ բոլորը նյարդերից ե, վոր նա ինքը ծիծաղելու յե իր վրա:

Յեվ իրոք, առավոտյան նա ծիծաղում եր իր ջղայնությունից վրա և իրեն «կնիկ» եր համարում, բայց նրա համար արդեն պարզ եր, վոր հանգիստը կորած ե, հավանական ե

ընդմիջտ, և վոր յերկհարկանի չսվաղած տանը նրա համար այլևս անհնար ե յերջանկություն: Նա գուշակում եր, վոր յեղադանքը ցամաքել ե և արդեն սկսվում եր նոր, ջղային, գիտակցական կյանք, վորը հաշտ չեր հանգստություն և անձնական յերջանկություն հետ:

Հետևյալ որը, կիրակի, նա գիմնադիայի յեկեղեցումն եր, և տեսնվեց դիրեկտորի ու ընկերների հետ: Նրան թվում եր, թե նրանք բոլորն զբաղված են միայն նրանով, վոր խնամքով թագցնում են իրենց տգիտությունն ու անբավականությունը կյանքից, և նա ինքը, վորպեսզի ցույց չտա նրանց իր անհանգստությունը, հաճությամբ ժպտում եր և խոսում դատարկ բաների մասին: Հետո նա գնաց կայարան և այնտեղ տեսավ, թե ինչպես փոստային գնացքը յեկավ ու մեկնեց, և նրան հաճելի յեր, վոր ինքը մենակ ե և հարկավոր չե, վոր նա վորևե մեկի հետ խոսի:

Տունը նա գտավ աներոջը և Վառյային, վորոնք յեկել եյին նրա մոտ ճաշելու: Վառյան արտասովալի աչքերով եր և գանգատվում եր, վոր գլուխը ցավում ե, իսկ Շերեատովը աստիկ շատ եր ուտում և խոսում եր այն մասին, թե ինչպես այժմյան յերիտասարդներն անհուսալի յեն և ինչպես քիչ ջիտեղմենություն ունեն:

— Դա գոեհիություն ե, — ասում եր նա: — Յես ուղղակի նրան այդպես կասեմ՝ դա գոեհիություն ե, վորդումած տեր:

Նիկիտինը հաճությամբ ժպտում եր և ոգնում եր Մանյային հյուրասիրելու հյուրերին, բայց ճաշից հետո գնաց իր առանձնասենյակը և փակվեց:

Մարտ ամսվա արեք պայծառորեն լուսավորում եր և պատահանի ապակիների միջև նրա ջերմ ճառագայթներն ընկնում եյին սեղանի վրա: Դեռ ամսի քսանն եր, բայց արդեն ուղևորվում եյին կառքերով, իսկ այգիներում աղ-

մըկում եյին սարյակները: Կարծես թե Մանյուռյան հենց
այժմ կմտնի, մի ձեռքով կփարի նրա վզին և կասի, վոր
ձիերը կամ կառքը պարաստել են և կհարցնի՝ ինչ հագնի,
վորպեսզի չմըսի: Սկսվում եր մի այնպիսի հրաշալի գա-
րուն, ինչպես անցյալ տարի, և խոստանում եր նույն ուրա-
խությունները... Բայց նիկիտինը մտածում եր այն մասին,
թե լավ կլիներ այժմ արձակուրդ ստանալ և գնալ Մոսկվա
և այնտեղ կանգ առնել Նեզլինի փողոցում ծանոթ համար-
ներում: Հարեան սենյակում սուրճ եյին խմում և խոսում
եյին շտաբս-կապիտան Պոլյանսկու մասին, իսկ նա աշխա-
տում եր չլսել և զբոսում եր իր հուշատետրում հետևյալը.
«Վորտեղ եմ յես, տեր աստված, ինձ շրջապատում ե գոեհ-
կությունը: Չանձրալի, չնչին մարդիկ, թթվասերի կճուճ-
ները, կաթի ամանները, տարականները, հիմար կանայք...
Ձկա ավելի սարսափելի, վիրավորական, տաղաուկ բան,
քան գոեհկությունը: Պետք ե փախչիլ այս տեղից, փախչել
հենց այսօր, հակառակ զեպքում յես կգժվեմ»:

Ответ. редактор Г. А. Потени
Пом. техред. Д. М. Джинибалаян

Издание №599/4859 — X. Сдано в набор 29 января 1936 г. Подпи-
сано в печать 19 февраля 1936 г. Формат—Б6 (125х176), Объем
1,625. п. л. (58,562 зн. в. 1 б. л.) Тираж 1500. Уполкрайлит
№00-11452 Заказ. №512

Типография им. Стачки 1902 г. в гор. Ростове на-Дону

«Ազգային գրադարան»

NL0316429

ԳԻՆԸ 35 ԿՈՊ.
Цена 35 коп.

И 36775

12.644

На армянском языке

А. П. ЧЕХОВ

УЧИТЕЛЬ СЛОВЕСНОСТИ

АЗОВО-ЧЕРНОМОРСКОЕ
КРАЕВОЕ КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО
Ростов н-Д Буденновский пр. № 30

Գ Ր Ա Պ Ա Հ Ն Ս Ց Ը
Քառասունհինգերորդ համարի № 58
ԳՐԱԿԵՆՏՐՈՆ (ԿՆԻԳՈՑԵՆՏՐ)